

Učebnice elementárního čtení (slabikář) z hlediska výtvarného pojetí

Karolína Bořánková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Kabinet teoretických studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Karolína Bořánková, DiS.

Osobní číslo: K12258

Studijní program: B8206 Výtvarná umění

Studijní obor: Multimédia a design – Grafický design

Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Učebnice elementárního čtení (Slabikář) z hlediska výtvarného pojetí

Zásady pro vypracování:

Rozsah teoretické práce minimálně 25 stran + obrazové přílohy (dokumentace praktické části). Práci odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz Směrnice rektora č. 7/2014) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované bakalářské práce, která má volnější grafickou podobu.

1. Teoretická část:

Přehled vzdělávacího materiálu pro výuku čtení. Zhodnocení obrazové části učebnic. Historie a současnost.

2. Praktická část:

Vytvoření vlastního slabikáře. Sada ilustrací vztahujícím se k jednotlivým písmenům.

Dále na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce v minimálním počtu 10 kusů pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah bakalářské práce: viz. Zásady pro vypracování

Rozsah příloh: viz. Zásady pro vypracování

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

doporučené zdroje:

veškeré knihovnické a jiné fondy s literaturou na území ČR, SK, EU, webové stránky vztahující se k tématu, odborné časopisy a další literatura po konzultaci s vedoucím práce.

Vedoucí bakalářské práce: **MgA. Dušan Wolf**

Kabinet teoretických studií

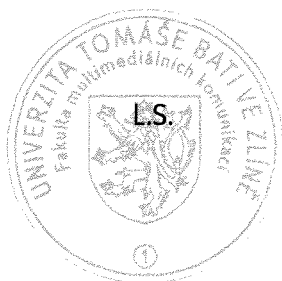
Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. května 2015**

Ve Zlíně dne 1. prosince 2014

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.

děkanka

Mgr. Silvie Stanická, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně12.3.2015.....

KAROLINA BORÁNKOVÁ
Karolina Boránková

.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užití-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se zabývá pojmem, funkcí a historií ilustrace, tématem vytváření ilustrací pro děti různého věku, historickým vývojem slabikáře na našem území, největšími osobnostmi v tomto oboru, současnou situací této problematiky a přehledem vybraných systémů vzdělávání v zahraničí.

Praktická část představuje kompletní tvorbu slabikáře s moderními ilustracemi.

Klíčová slova:

ilustrace, funkce ilustrace, slabikář, první čtení, elementární čtení, historie slabikáře, autoři slabikářů

ABSTRACT

This work deals with the concept, function and history of illustration, creating illustrations for children of all ages, the development of spelling-books in our country in history, the greatest personalities in the field, the current state of this issue, and an overview of selected educational systems abroad.

The second part presents the complete creation of a spelling-book with modern illustrations.

Keywords:

illustration, function of illustration, primer, spelling-book, first reading, elementary reading, history of spelling-book, authors of spelling-books

Z celého srdce děkuji svému vedoucímu práce panu Mgr. Wolfovi za podnětné rady a nápady; Martinu Vlachovi za psací písmo; mé drahé polovičce, Saše a Michalovi za veselé básničky do slabikáře; mamince za její Hezky se uč! a Bíbě za inspiraci k jedné z postavček praktické části.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Obsah

Úvod	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ILUSTRACE	11
1.1 Pojem a funkce ilustrace	11
1.2 Historie ilustrace, její tisk a grafické techniky	11
1.3 Funkce ilustrace v učebnicích a dětské literatuře.....	14
1.4 Vytváření ilustrací pro nejmenší děti	14
1.5 Vytváření ilustrací pro děti předškolního věku	15
1.6 Vytváření ilustrací pro děti školou povinné	15
2 SLABIKÁŘE	17
2.1 Učebnice elementárního čtení.....	17
2.2 Počátky výuky čtení v českých zemích a první slabikáře	18
2.3 Jan Amos Komenský	19
2.4 Doba pobělohorská	20
2.5 18. století	21
2.6 19. století	22
2.7 20. století	24
2.7.1 Josef Kožíšek	24
2.7.2 Josef Kubálek	27
2.7.3 František Merta	28
2.7.4 František Jungbauer	28
2.7.5 Čtení po roce 1945	29
2.8 Slabikáře používané po roce 1989	30
2.9 Příklady zajímavých slabikářů a přístupů 21. století.....	31
2.10 Systém vzdělávání vybraných států v zahraničí, vzhled zahraničních slabikářů	32
2.10.1 Čínská lidová republika a Tibet	32
2.10.2 Ruská federace	33
2.10.3 Barma/Myanmar.....	33
2.10.4 Vietnam	34
2.10.5 Thajsko	34
3 OBRAZOVÁ ČÁST TEORETICKÉ ČÁSTI.....	35
II. PRAKTICKÁ ČÁST	49
4 POPIS REALIZACE SLABIKÁŘE	50
4.1 Texty	50
4.2 Písmo	50
4.3 Ilustrace	52
4.4 Grafická úprava.....	52
4.5 Další učební a herní materiál.....	52

4.6	Návštěva „odborné poroty“	54
4.7	Ukázky řešení.....	54
	Závěr	57
	Seznam použité literatury	58
	Seznam obrázků.....	60
	Seznam příloh.....	65
	Seznam poznámek	66

ÚVOD

Slabikář bývá první knihou, kterou je dítě schopno přečíst samo. Tvorba slabikáře je tedy velkou zodpovědností, vždyť žák první třídy doprovází celým jeho prvním rokem ve škole! Špatně zvolený typ ilustrací, fontu, grafické úpravy či metody děti může frustrovat a dohánět až k pláči.

Dané téma jsem si zvolila, jelikož jsou mi blízké knihy určené dětem a dětské ilustrace. Vzhledem k zaměření studia jsem se rozhodla rozebrat především vizuální stránku některých slabikářů. Pro úplnost se ovšem v práci probírám i jejich textovou částí, historickými událostmi, které měli vliv na vývoj různých metod výuky čtení, příklady ze zahraničí a velkými osobnostmi českých zemí v oblasti prvního čtení, jakými byli Josef Kožíšek či Josef Kubálek.

Teoretická část bakalářské práce mi poskytla úplný historický i geografický přehled o problematice prvního čtení a sloužila jako dobrý podklad pro přípravu vlastního slabikáře, který byl hlavním cílem praktické části práce. Jako dobré vodítko mi posloužily i vlastní vzpomínky na první čtení – hlavně trpělivost a veselá nálada učitele v první třídě, oblíbenost obrázků Oty Janečka, neoblíbenost dlouhých textů a frustrace z nepochopení složitých básní se zastaralými nepoužívanými slovy (význam těchto básní se mi bohužel nepodařilo rozluštit ani po 11 letech). V praktické části jsem se snažila vypracovat slabikář takovým způsobem, který by byl použitelný pro potřeby výuky čtení v prvních třídách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ILUSTRACE

1.1 Pojem a funkce ilustrace

Pod pojmem ilustrace chápeme výtvarnou část doprovázející text v knize, novinách nebo časopise, která pomáhá dokreslit představu čtenáře při čtení textu, a jejím úkolem je učinit text srozumitelnějším. Samotné slovo „ilustrace“ pochází z italského slova *illustrare* (vysvětlit), případně z latinského slova *lustrare* (osvětlit).

Ilustrace má nejčastěji podobu malby nebo kresby, případně některé z grafických technik. Je úzce spojena s obsahem knihy, časopisu nebo novin, pro které je vytvářena.

1.2 Historie ilustrace, její tisk a grafické techniky

Historie ilustrace začíná již u prapředků civilizace, kdy se používala před samotným vynálezem písma jako sdělovací prostředek. Řeč je o jeskynních malbách (*obr. 1*), kresbách na dřevěné či hliněné destičky a později na papírové svitky.

Ve středověku dlouho před vynálezem knihtisku se začaly vyrábět první knihy, hlavně náboženského charakteru, a to ručním opisováním ve zvláštních klášterních dílnách, skriptoriích, a tedy i ilustrace byly prováděny ručně. Těmto ilustracím se říká knižní iluminace (*obr. 2*). Jednalo se jak o drobné obrázky, tak o celostránkové ilustrace, marginálie (výzdoba okrajů listů) a dekorativní iniciály (zdobená první písmena textu, většinou na začátku knihy, kapitoly či stránky). Barvu si iluminátoři připravovali sami a nanášeli ji v několika vrstvách kvůli odstínu. Na konci 13. století se začaly objevovat i knihy světské – legendy, kroniky, rytířská veršovaná epika, cestopisy či vzdělávací literatura. Mnohé z nich byly také zdobeny ilustracemi.

V 9. a 10. století se vyvíjí nový druh iluminace – perokresba (*obr. 3*). Tato technika doprovázela například liturgické a duchovní naučné knihy. Perokresby byly i lehce kolorované, kresba se vytvořila pomocí rákosových per, zašpičatělých ptačích per, případně ostrých dřevěných paliček. Později se začala používat inkoustová pera s ocelovým hrotem nebo štětce. Plocha se vybarvovala tuší či inkoustem.

První používanou technikou v Evropě k rozmnožování ilustrací tiskem byl dřevořez v 15. století (*obr. 4*). Dřevořez se do Evropy dostal z Číny ve formě tištěných hracích karet, ovšem jeho začátky sahají mnohem dál do historie. Již v Egyptě se používal dřevořez

k potisku látky, v 6. století se touto technikou tiskly náboženské tisky v Číně a v 8. století v Japonsku, kde došlo k jeho velkému vývoji. Obrázky se vyřezávaly do dřevěné desky technikou dřevořezu. Místa, která neměla být vytištěna, se vydlabala a odřízla. Barva se přichytila na vše, co bylo vyvýšené, nevyryté. Na tato místa se nanasla gumovým nebo koženým válečkem barva, na nabarvený štoček se poté přiložil papír a v lisu se na něj barva ze štočku otiskla. Tento princip nazýváme tisk z výšky. Takto byly vyráběny například obrázkové bible, karty a vzory na látky. Tuto techniku zdokonalil anglický ilustrátor Thomas Bewick v 18. století vynalezením dřevorytu (*obr. 5*). U dřevořezu se řezalo do kmene, seříznutého podélně, u dřevorytu (xylografie) se do dřeva řezalo napříč letům kmene a použilo se dřevo vyšší tvrdosti. To zaručovalo delší trvanlivost, lepší stínování obrazu a možnost tištění textu a ilustrace zároveň. Takové ilustrace nahrazovaly v novinách fotoreprodukce. Dřevořez a dřevoryt byly později nahrazeny linořezem (*obr. 6*), kde bylo hlavní výhodou snadnější a rychlejší prořezávání ploch díky měkkému materiálu. Používala se jemná korková drť pojená lněnou fermeží, následně po vyrytí obrazu natřena tiskařskou olejovou barvou a tlakem přenesena na navlhčený papír.

V 15. a 16. století se ilustrace hojně začaly tisknout technikou mědirytu (*obr. 7*) a ocelorytu (*obr. 8*) – technikou tisku z hloubky. U mědirytu se kresba ryje ocelovými rydly do vyhlazeného povrchu měděné formy. Barva zde zateče do vyrytých čar, proto je pro její „vytažení“ potřeba velkého tlaku strojového lisu a přebytek barvy se z netisknoucích míst stíral. Příbuzná technika mědirytiny je suchá jehla, ale rytí se neprovádí rydlem, nýbrž ostrou jehlou bez použití kyseliny. Měděná deska se také využívala v technice zvané mezzotinta, ale byla nejdříve rovnoměrně zazrněna. Toto zrno poté grafik zarovnal pomocí škrabek a hladítek, při tisku měla tato místa různou tmavost. Oceloryt vynalezl Charles Heath. Je to zdokonalená technika mědirytu, kde byla měděná deska nahrazena ocelovou kvůli výdrži. Tato technika se používala u ilustrací, kde bylo potřeba ostrých kontur. Rytí bylo po čase nahrazeno jednodušší technikou leptu (tzv. čárový lept). Dnes se oceloryt z důvodu vysokých nákladů používá spíše pro tisk poštovních známek a bankovek.

V roce 1768 vynalezl Jean Baptiste le Prince techniku, později oblíbenou hlavně u Francisca Goyi, akvatintu (*obr. 9*), jinak také označovanou zrnkový lept. Připomíná akvarel a umožňuje tisknout souvislé plochy barvy, čímž se stala opravdu revoluční, protože dosavadní grafické postupy používaly pouze systém čar.

V roce 1796 byl vynalezen nový druh tisku Aloisem Senefelderem, a to litografie či jinak také kamenotisk (*obr. 10*). Jedná se o tisk z plochy, kde jsou tisknouce a netisknouce místa na jedné ploše, a využívá se jejich rozdílných chemických vlastností, tisková forma je bez vystouplého či vyhloubeného reliéfu. Obraz se přenáší ručně mastnou tuší nebo litografickou křídou na vyhlazený odmaštěný jemnozrný vápencový kámen, tato místa přijímají mastnou tiskovou barvu. Netisknouce místa se vlhčí kyselinou dusičnou ve vodním roztoku arabské gummy, aby nepřijímala barvu. Pórovitá podstata kamenu je schopna přijmout jak vodu, tak mastnotu. Kamenotisk byl později nahrazen, z důvodu náročné manipulace s těžkými kamennými formami, hliníkovou deskou ozrněnou ocelovými kuličkami a odkysličenou kyselinou sírovou, kresba se opět nanášela tuší či křídou a preparovala směsí kyseliny fosforové a arabské gummy s příměsí vody. Této technice se říká algrafie. To byl základ pro zrod moderních tiskařských technologií, hliníkový plech byl vyměněn za zinkový, a tak vznikl ofset, který přinesl kromě přenosu kresby i možnost tisku fotografie.

V průběhu první poloviny 19. století objevil francouzský malíř Camille Corot techniku zvanou Cliché verre (*obr. 11*). Je to opět metoda leptu, maluje se či kreslí na průhledný povrch (sklo, fotografický film, deska) a tiskne na světlocitlivý papír. Současní umělci jsou schopni touto metodou dosáhnout všemožných linií, tónů, textur a barev.

Na konci 19. století se začaly využívat způsoby tisku, jako je autotypie, ofset a fotomechanické reprodukční techniky, ovšem hlavně pro tisk fotografií.

Ve 20. století se přístup umělců ke grafickým tiskům změnil. Do této chvíle byla běžná praxe, že umělec vytvořil kresbu a profesionální rytec ji převedl do grafické podoby. Ve 20. století se umělci začínají čím dál více podílet na vzniku štočku a tisku sami, což jim umožňuje přidat svůj rukopis i do procesu tisku, například různou metodou vytírání barvy, použitím speciálních papírů apod. Na začátku století přichází nová technika linoryt. Původně se používalo lino korkové. S rozšířením použití umělých hmot se začalo linoleum vyrábět z PVC. Další rozšířenou (i když zdaleka ne novou) metodou byl sítotisk. Používala se k průmyslovému tisku. Jako uměleckou techniku ji používal například Andy Warhol.

1.3 Funkce ilustrace v učebnicích a dětské literatuře

Nezbytnou součástí dětské knihy jakéhokoliv žánru by měla být ilustrace. Dětská kniha může mít rozhodující podíl na vývoji malého čtenáře a ilustrace je velmi často důležitější než samotný text, a to v souvislosti s psychickým vývojem dítěte, plněním duševních potřeb, rozvojem motoriky, tvořivosti, poznání, aktivního vnímání nebo může sloužit jako úvod do výtvarného umění.

Ilustrace má v učebnici několik funkcí, je rozdělována na motivační, dekorativní, informační, reflexivní a exemplární,¹ přičemž v dětské literatuře se používá hlavně tradiční funkce motivační, kde má ilustrace zaujmout a případně vyvolat emoce. Emocionální vjem je možno vyvolat barevností stran, případně ilustracemi, které jsou dítěti blízké a zná je ze svého okolí. Motivačním faktorem je ale i druhá složka – estetická. Základní rozlišení „líbí–nelíbí“ patří k základním emocionálním faktorům vnímání prostředí. Exemplární a informační funkce bývají využívány hlavně v pedagogice jako prostředek výuky.

Důležitou funkcí je vyobrazení textu, ke kterému je ilustrace tvořena, a to bezchybně. Dětský čtenář je v tomto velmi citlivý a obzvláště menší děti nemají kapacitu na pochopení, proč ilustrace neodpovídá textu (například čtené pohádce), a velmi je to rozčiluje a deprimuje. Ilustraci je též potřeba přizpůsobit dětskému vývoji a věkové kategorii čtenáře. Dítě musí být schopno vnímat použité výtvarné prostředky.

1.4 Vytváření ilustrací pro nejmenší děti

Nejmladší děti, které se setkávají s knihou poprvé, mají zcela jiné nároky. Kniha by měla obsahovat spíše světlejší pastelové barvy, protože nejmladší děti děsí tmavé barvy. Proto zde není na místě tvořit takovou knihu z kreseb dělaných uhlem. V dnešní době je možné nalézt spoustu knih, které obsahují lákadla pro nejmenší děti v podobě třpytivých, lesklých či šustících papírků, což okamžitě přivábí jejich pozornost. Výukový efekt u takové knihy se ovšem blíží k nule. Jsou to spíše hračky, které dostaly podobu knihy.

Výtvarník by měl u knih pro nejmenší dodržovat pár základních pravidel. Jedním z nich je technika kresby nebo malby. Ilustrace má být zpravidla líbivá, barevná, jednoduchá, spíše oblých tvarů, avšak reálná. Ilustrace nereálně zbarvených či tvarovaných věcí ze života může být matoucí a zavádějící. Do této kategorie knížek můžeme zařadit například obrázková leporela (*obr. 12*). Tyto knihy plní funkci prvních učebnic, ukazují dětem

věci z reálného života, se kterými se ještě nemusely setkat, a slouží rodičům naučit děti slova, barvy, zvuky zvířat, povolání apod. Takové knihy jsou pro předškolní děti velmi důležitou pomůckou ve výchově. Učí děti bystrosti, postřehu, citovému i emocionálnímu vnímání, rozvoji fantazie, pomáhají dětem při hře.²

Obrázkové knihy bývají pro děti velmi důležitou součástí života, ke které se stále dokola vrací. Leckteré dítě chce před spaním číst a prohlížet stále tu samou knihu znovu a znovu. Správně provedené ilustrace mohou v malém člověku zanechat dojem na celý život. Zde je potřeba zmínit kvalitu vazby a knihy. Na rozdíl od knih pro dospělé, kde se zamýšlíme spíše nad lákavou grafickou podobou, je u dětských knih potřeba dbát na výběr kvalitní vazby, která vydrží dětské hrátky.

1.5 Vytváření ilustrací pro děti předškolního věku

V předškolním věku bývají děti hodně zvědavé (často přichází období „proč“), ale stále nejsou schopny udržet pozornost na dlouhou dobu. Ilustrované pohádky napomáhají tuto schopnost rozvíjet, obzvláště když rodiče dětem předčítají a děti mohou příběh sledovat v ilustracích (*obr. 13*). Zde mohou rodiče ovlivnit i případný budoucí vkus dítěte, protože dítě přejímá názory svých rodičů. Proto je vhodný výběr knihy důležitý (jak po obsahové, tak po výtvarné stránce).

Děti navštěvující mateřskou školu jsou již schopny rozeznat složitější ilustrace, ovšem stále je potřeba, aby byly věrné skutečnosti spíše barevné, veselé, zábavné. Také srozumitelnost je stále velmi důležitá. Někteří ilustrátoři volí v moderní době experimentální způsoby zobrazování věcí, ať už mluvíme o technice kresby či o zobrazované věci, a to může některé děti velmi mást. Experimentování v ilustracích u takto malých dětí není na místě. Takové knihy nebudou u dětí pravděpodobně oblíbené.³

1.6 Vytváření ilustrací pro děti školou povinné

V knihách pro starší děti je již kromě samotného vyobrazení postav možné věnovat se více charakterovým rysům figur (hloupý Honza, zlá ježibaba, hodná babička, pyšná princezna, spravedlivý moudrý král, důvěřivá Karkulka), výrazu ve tváři (pozitivní i negativní emocionální pohnutí, jako je veselost, radost, pýcha, žárlivost, smutek, agrese), pou-

čení a důsledkům jednání (zlo přináší další zlo, dobro přináší další dobro, oko za oko a zub za zub). Pomocí ilustrací již můžeme přiblížit dětem věci, které chceme, aby znaly. Dobrým příkladem mohou být ilustrované bible, encyklopedie, báje a pověsti, divadelní hry, základní slovíčka a fráze cizího jazyka, historické události, kuchařky, písně, atlasy apod. Děti jsou již schopny rozpoznat humor a vtip, jsou více zaujaty různými typy příběhů, pomalu se vytrácí pohádkový styl a je nahrazován deníkovým vyprávěním hlavních postav, dobrodružnými napínavými příběhy, povídkami, romány ze života a historickým povídáním.

Ilustrace jsou velmi nápomocné při učení, zvláště na prvním stupni, kdy děti stále ještě jeví větší zájem o obraz než o text a kdy jim pomáhají poznat věci, se kterými se ještě nesetkaly, například v dějepise či přírodopise (*obr. 14*).

2 SLABIKÁŘE

2.1 Učebnice elementárního čtení

Učebnice je školní didaktický text, jejíž obsah koresponduje s rámcovým vzdělávacím programem. Učebnice elementárního čtení bývá jednou z prvních knih, se kterou se žáci ve škole setkají, zabývá se problematikou nácvičku čtení a má rozvinout gramotnost a připravit dítě na další vzdělávání. Na tyto učebnice jsou kladeny vysoké nároky. Jako první naučná kniha by měla zaujmout a malého čtenáře tak nalákat ke studiu. Špatně zvolené texty či nevhodné ilustrace mohou v dítěti vzbudit odpor a v případě nepochopení i nemalé psychologické potíže, eventuálně nechuť k dalšímu učení.

Většina dnešních učebnic pro první čtení se nazývá slabikář, jelikož metoda analyticko-syntetická, tedy slabikování, je v České republice pro výuku čtení nejrozšířenější. Je možné najít i jinak pojmenované knihy, ať už z důvodu snahy o originalitu a zaujetí nebo následkem použití jiné metody pro nácvičku čtení.

Slabikáře jsou většinou rozděleny na tři části. První část, většinou nazývaná živá abeceda, se věnuje rozvíjení vyjadřování, rozmluvení se, soustředěnosti, pozornosti, vnímání, slovní zásobě a prvním písmenům. Druhá část (slabikář) již obsahuje všechna písmena, žáci se je učí spojovat do slabik, slabiky do slov a slova do vět. Poslední část bývá věnována čtení básniček a kratších textů. Tato část bývá občas nazývána čítanka. Po obrazové stránce je zpravidla nejvíce obrázků na začátku učebnice, kde pomáhají s pochopením písmen a zábavnou formou učí děti učit se. Jak se postupně žáci učí číst, obrázky jsou střídány textem a jsou již použity jen jako ilustrační forma k dokreslení příběhu. Při koupi slabikářů pro školy nabízejí nakladatelství nejrůznější učební pomůcky, například metodické příručky pro učitele, které poskytují učitelům návod, jak správně pracovat se slabikářem, a přináší další možnosti výuky či alternativy k procvičování. Dalšími doplňky slabikáře mohou být interaktivní učebnice, přičemž děti používají moderní technologii (například tablety) k výuce. Takto lze využít například různá videa či pohyblivé obrázky. Dále přidávají nakladatelství různé kartičky, plakáty či hry, jako pexeso či domino.

2.2 Počátky výuky čtení v českých zemích a první slabikáře

Velkým mezníkem ve výuce čtení u nás byl rok 863, kdy do Čech zamířili dva věrozvěsti Cyril a Metoděj na žádost knížete Velké Moravy Rastislava. Důvodem bylo velké rozšíření latinské řeči i písma. Cyril sestavil písmo přímo pro jazyk slovanský – hlaholici. Hlaholské písmo bylo velmi graficky náročné, obsahovalo 40 písmen a bylo důvodem vzniku prvních škol u nás. Používání hlaholice bohužel nepřetrvalo, úpadek nastal po smrti Cyrila a Metoděje a odchodu jejich žáků do Bulharska.

Dalším významným obdobím pro rozvoj čtení a psaní bylo až 14. a 15. století. Velký vliv v té době mělo katolické duchovenstvo. V té době vznikla jednotná česká řeč spisovná, za tvůrce je považován Jan Hus (1369–1415), kněz, děkan filozofické fakulty a kazatel. Nová pravidla českého pravopisu sepsal v knize *Orthographia bohémica* (1406 nebo 1412; autorství není jasné, Jan Hus je považován za nejpravděpodobnějšího autora). Dosud používaný spřežkový pravopis⁴ nahradil diakritickými znaménky a přidal poznámky, jak se mají jednotlivé litery vyslovovat. Zaměřoval se na výchovu mládeže, napsal metodickou příručku pro nácvik čtení, je nazývána *Husovou abecedou* (1545, dochovaná v tištěné podobě ve *Výkladu na Otčenáš*) a plnila v té době funkci slabikáře. Skládá se z náboženských vět, slova ve větách jsou za sebou uspořádána tak, že první písmena slov tvoří českou abecedu. Slova Husovy abecedy sloužila jako mnemotechnická pomůcka⁵ k zapamatování jednotlivých písmen. Učili se z ní jak děti, tak dospělí, což přineslo všeobecné vzdělání mezi prostý lid a mělo velký vliv v období husitských válek. Většina dospělých uměla číst a četla Starý i Nový zákon.

Husitské války (1419 až 1434) ovlivnily i české školství, katolická církev byla u nás rozvrácena. V roce 1457 byla založena Jednota českých bratří a jejím významným představitelem byl Jan Blahoslav (1523–1571). Věnoval se slovanským jazykům, překládal bibli a Nový zákon, redigoval bratrské knihy, upravil bratrský kancionál, zabýval se gramatickými studiemi a studiemi mluvnice češtiny, kriticky revidoval díla českých autorů, sbíral česká přísloví a analyzoval překlady. Je možné, že je autorem *prvního českého slabikáře* z roku 1547, který vycházel se tří cizích knih: Beneše Optáta z Telče, Petra Gzella z Prahy a Václava Filomatesa z Jindřichova Hradce.

Všeobecné vzdělání se zásluhou českých bratrů rozvíjelo, kladli především důraz na nácvik čtení, který byl úzce spojen s náboženskou výchovou, proto i slabikář měl náboženský ráz. Výuka náboženství šla ruku v ruce s výukou katechizmu, která byla zpravidla

opatřena abecedou. Katechizmy tak nahrazovaly učebnice prvního čtení. Například i Slabikář český z roku 1547 je spojen s katechizmem (*obr. 15, 16*).

Velkým objevem byl v 15. století vynález knihtisku Janem Gutenbergem, umožňoval totiž rozšíření knih, a tedy i čtení více lidem, tisk a vznik učebnic, a tedy i slabikáře. Původně bylo slovo Slabikář použito pro slabikovací schéma – přehled slabik tvořených ze souhlásek celé abecedy. Tomuto předcházelo několik velkých i malých typů abeced. Jméno „slabikář“ se poté rozšířilo na celou knihu, kde byl kromě slabikovacího schématu také soubor testů pro procvičování čtení.

Roku 1535 byla vydána metodická příručka pro nácvik čtení *Isagogigon*. Jejím autorem je Václav Beneš Optát (*konec 15. stol. – 1559*). Při výuce čtení začínal nejdříve u české abecedy, samohlásek, souhlásek, dvojhásek a poté následuje popis výslovnosti jednotlivých hlásek. Věnoval pozornost slabikám a rozkladu slov. Kniha se nevěnovala jen čtení, ale i psaní a počítání.

2.3 Jan Amos Komenský

Na rozvoj počátečního čtení měl velký vliv Jan Amos Komenský, který zanechal spoustu pedagogických spisů a věnoval se mimo jiné problematice počátečního čtení a psaní.

J. A. Komenský (1592–1670) byl spisovatel, filozof a poslední biskup Jednoty bratrské. V Didaktice velké se zmiňuje o důležité pomůcce – obrázkové knížce, „*kteřá musí být dětem dávana znenáhla do samých rukou*“.⁶ Zdůrazňoval cvičení smyslů pro vnímání věcí, především zrak. Podle Komenského bylo důležité předvést dětem vše z fyziky, optiky, astronomie, měřičství atd. Konkrétně například hory, údolí, strom, ptáka, rybu, koně, býka, ovci, lidi různého věku a různé velikosti, světlo a tmou, nebe se sluncem, měsícem, hvězdami, mrakem a základní barvy. Také domácí náradí a nástroje řemeslníků (hrnce, mísy, džbány, kladiva, kleště) a vyobrazení hodností (král se žezlem a korunou, voják se zbraní, sedlák s pluhem, vozká s vozem, poštovní posel na cestě) a to vše spolu s popisem, co obrázek vyjadřuje. Kniha byla podle Komenského užitečná k podpoře vnímání předmětů, nalákání dětí k hledání věcí v knihách, které by se jim mohly líbit, a konečně k naučení se čtení.

Tento poznatek je velmi průlomový a je možno říci, že z něj vychází další pedagogické postupy jak při nácvičku čtení, tak celkově při výuce dětí.

Komenský stejně jako Hus kladl důraz na znalost abecedy, upozorňoval na to, že již děti v předškolním věku se mohou seznámit s abecedou (díky popisu věcí nad obrázky). Uvádí, jak je důležité vést děti předškolního věku k samostatnému čmáraní (např. čar, koleček, křížů, hvězd, stromů, koní), při kterém se jim „vykreslí“ ruka a bude pro ně později jednodušší psát tzv. litery.

Důležitost obrázků vysvětloval také v úvodu svého pojednání *Orbis sensualium pictus* (vydána 1658, obr. 17). Kniha byla podle něj pomůckou pro snadnější naučení čtení, zejména opatřil-li se její úvod symbolickou abecedou s obrazy zvířat, jejichž hlas jejich jména napodobuje. Žáci si měli při pohledu na živočicha vzpomenout na význam každého písmene, dokud si představitivostí neupevnili tuto znalost navždy. Komenský se opírá o zákonitost opakování, shledává slabikovací metodu nepřirozenou a uplatňuje metodu obrázků a symbolické abecedy. Popisy obrázků pomáhají osvojit si abecedu. Při učení doporučoval začít právě živou abecedou, žáci měli napodobovat hlasy živočichů, pak vyslovit hlásku a zároveň hlásku promítat do písmene a získávat tak návyk. Po naučení písmen přešel ke spojování písmen navzájem do slabik, po zvládnutí slabik žáci četli celá slova bez slabikování a postupně přecházeli ke čtení celých vět.

Pro nácvik čtení a psaní měl velký význam Komenského spis *Počátkové čtení a psaní*. U nás byla tato studie vytištěna až v roce 1946. Čítanka obsahovala přípravu písmenkovou, čtenářskou a mluvní. Kladl velký důraz na odbornost a osobnost učitele, na jeho trpělivost a ochotu opravovat dětem chyby, chválil je za jejich pokroky a vykládat látku znovu v případě nepochopení. Komenský byl také autorem Slabikáře, který měl být vytištěn v roce 1641, bohužel není známo, zda opravdu vytištěn byl a co se s ním stalo.

Svou Živou abecedou předstihl Komenský staletí. Živá abeceda spolu s *Orbis pictus* jsou zdroje, ze kterých čerpají pedagogové dodnes.

2.4 Doba pobělohorská

Po bitvě na Bílé hoře (1620) úroveň českých slabikářů klesla. S úsporných důvodů se začala používat tzv. lístková abeceda. Byla vytištěna na dvou listech a obsahovala jed-

noduchý, většinou náboženský text. Listy dostaly název „kohoutek“ (*obr. 18*) podle vyobrazení kohouta na této didaktické pomůcce.

2.5 18. století

Doba 18. století nepřála reformám. Tehdejší způsob učení byl založen na mechanickém memorování textů, upustilo se od znalostí přírody, časté byly svátky a dlouhé prázdniny.⁷ Počátek století přinesl katolickou reformaci a s ní seznam závadných knih *Klíč* od Antonína Koniáše (1691–1760), vůdce literárního protireformačního hnutí. Na seznamu byly například knihy husitské, luterské, kalvínské, spisy Jednoty českobratrské, Bible kralická, Blahoslavův Nový zákon a Labyrint světa od Komenského. Z této doby se dochovalo mnoho učebnic prvního čtení:

Slabikář latinský a český (1716)

Slabikář český (Žitava, 1724) – tento slabikář obsahoval ranní modlitby, desatero božích přikázání, evangelia, školní modlitbu, požehnání, poděkování, modlitbu k svatému Janu Nepomuckému, Šalamounova přísloví, písně před jídlem, písně po jídle, písně večerní

Slabikář český (Brno, 1725)

Slabikář český (Olomouc, 1727)

Syllabikář český, z kteréhožto dítky učiti se mají (Praha, 1750)

Syllabikář český (Praha, 1758)

Slabikář pod titulem sv. Jana Nepomuckého (1762) – děti se učí číst nejen ve škole, ale i doma, obsah je zaměřen na křesťanskou výchovu, používala se metla a rákoska na neposlušné žáky

Český syllabikář pod titulem sv. Anny, matky Panny Marie (Praha, 1773) – obsahoval obrázky svatých, které měly napomáhat nácvičku čtení (Alžběta, Bartoloměj, David, Eva, Helena, Jakub, Kateřina, Magdalena, Petr, Pavel, Urban, Vít, ...), bohužel z tehdejších primitivních kreseb nemohl žák poznat, o kterého svatého se jedná. Slabikáře byly tehdy velmi spjaty s náboženskou výchovou a tomu odpovídal i výběr obrázků.

Žáček škol pobožných (Praha, 1775)

Slabikář aneb začátek cvičení dítek, kterak se mají učiti písmeny znáti, slabikovati a čísti (Pardubice, 1793)⁸

V 18. století se objevují také slabikáře slovenské, německé a latinské, lístkové abecedy a lístkové slabikáře. Od roku 1775 se vydávaly slabikáře zvláště pro školy městské a zvláště pro školy venkovské a svým obsahem byly zaměřené na budoucí povolání dětí. K tištění slabikářů bylo potřeba zvláštního povolení od Marie Terezie (1717–1780), která měla určité požadavky na kvalitu papíru, zřetelný tisk a katolické vyznání tiskaře. Český jazyk se v době poněmčování udržoval pouze na venkově a v rodinách vlastenců.

V roce 1773 zrušila Marie Terezie jezuitský řád a o rok později vydala školský řád, který vycházel z metodiky J. I. Felbigera. V prvotním čtení byla používána slabikovací metoda, nedosahovala však takové úspěšnosti jako hláskovací metoda.

2.6 19. století

V 19. století nastal velký rozvoj slabikářů a metod učení čtení, hlavně díky mnoha výborným pedagogům. Objevily se čtyři druhy slabikářů:

Příklady slabikářů metody hláskovací:⁹

Počátky čtení (J. Bačkora, 1848)

Čítanka dítkám (Št. Bačkora, 1849)

Cvičení malého čtenáře (V. Bíba, 1846)

Česká abeceda (K. Vinařický, 1838)

Malý čtenář, aneb čítanka pro malé děti (J. Svoboda, 1840)

První knížka milé mládeži československé (F. J. Řezáč a K. Bulíř, 1865 a 1873)

Obrázková abeceda (ABC)

Příklady slabikářů metody skriptologické:¹⁰

Prvá čítanka (J. V. Poklop a V. Řehák)

První čítanka (J. Hrdý)

Čítanka pro školy obecné (J. Šťastný, J. Lepař a J. Sokol)

První čítanka na základě psacího čtení (J. Klicpera)

Příklady slabikářů metody analyticko-syntetické:¹¹

Malá čítanka (s několika abecedami, jakož i navedení ke čtení a pravopisu) – J. Franta-Šumavský, 1841. Zde byl jeden odstavec vytištěný *latinkou* a druhý *frakturou*.¹² Oba vyjadřují podstatné jméno o třech slabikách (*ja-bl-ko, ma-li-na*). Žáci tvořili slova z těchto slabik, psali je na papír, znovu rozstříhali a znovu skládali.

Čítanka pro obecné školy podle analyticko-syntetické metody (V. Novotný, 1876)

Příklady slabikářů metody celých slov (normálnoslovné):

Čítanka dle metody analyticko-syntetické – 39 normálních slov (K. Hradecký, 1872) – slova, jako úl, vůl, luk, kos, cop, myš, výr, had, páv

Knihka maličkých – 21 normálních slov (G. A. Linder, 1880) – slova, jako máma, Vít, lov, osel, jelen, pivo, sudy, rak, kouř¹³

Objevily se také slabikáře: *Národní slabikář (1881)* od Č. Holuba, *Slabikář našeho Jarouška (1881)* od V. Bohdaneckého, kde jsou velmi krásně použity ilustrace k výuce liter tak, že jsou obrázky kresleny v podobě samotného písmene (*obr. 19*): „C“ jako stočená cibule, „J“ jako stočená jahoda. Bohdanecký se odvolává se na oblibu kreslení u dětí a chce jim pomoci se začátky čtení pomocí obrázků. Je zde vždy několik obrázků, které mají dané počáteční písmeno (osel, obruč, oko, ořech), a vždy alespoň jeden obrázek odpovídá tvaru písmene.

Další publikací byla například *Nová první čítanka (1900)* od profesora Petráka, kde je učení hlásek rozloženo na celý rok. V roce 1857 vydal Tomáš Vorbes knihu *Vyučování v první třídě*, ve které se pokouší o klasifikaci metod čtení v minulosti. Upřednostňuje výuku liter zároveň čtením i psaním, protože jsou děti při učení aktivní, pozornější a činnější.

Ve vztahu ilustrace–text je zajímavý nedokončený spis českého pedagoga K. S. Amerlinga *Navedení k nejkratšímu způsobu naučení se všem v Evropě důležitějším abecedám (1840)*. Jednotlivá písmena přirovnal k věcem z dětského okolí. „A“ přirovnal k rohatému dobytku, „B“ je budka, malé „b“ budka s dírou a komínem, „C“ je ruka, která

chce něco uchopit, „E“ jsou otevřená ústa s jazykem, „L“ je bič, „O“ oko, „S“ velbloud, „T“ křížek a podobně. K. S. Amerling byl významný reformátor v oblasti školství u nás a cestovatel. Seznámil se se způsobem výuky v zemích celého světa.

Rozvoj slabikářů zesílil počátkem 20. století za přispění učitelské ústavy, psychologů, praktiků i teoretiků metodiky počátečního čtení. Slabikáře vydávalo Státní nakladatelství. Vyšel například *Slabikář pro školy obecné* (1906, Frumar, Jursa) s ilustracemi Mikoláše Alše, později vydán znovu s ilustracemi A. Kašpara (obr. 20, 21). Zajímavé je použití ilustrací ve fonetickém významu, například pro písmena „I, Í“ je přiřazen obrázek práce s pilou, pro písmeno „G“ obrázek husy apod.

Dále také *Poupata* (Kožíšek, 1913), *U nás* (Kubálek, 1921) – slabikář pro městské školy, *Studánka* (Kožíšek, 1924) – slabikář pro venkovské školy.

2.7 20. století

Na začátku 20. století se z českých slabikářů používaly: A. Frumar a J. Jursa – Slabikář (vydání A a B), J. Kožíšek – Poupata, J. Kubálek – U nás.¹⁴ Několik významných učitelů a elementaristů ovlivnilo výuku čtení na dlouhou dobu dopředu. Kvalita tvorby slabikářů v první polovině 20. století se dosti lišila od kvality slabikářů z druhé poloviny 20. století. Slabikáře od padesátých let zahrnovaly často bezobsažné články, úderné, manipulativní texty, postrádaly příběhy z rodinného života a naopak obsahovaly texty o továrnách, polích a komunistické budoucnosti.¹⁵

2.7.1 Josef Kožíšek

Josef Kožíšek (1861–1933) byl básník a učitel. Uvědomoval si, že je potřeba, aby poezie byla psána přiměřeně věku dítěte, měla jasný příběh a byla poetická. Při tvorbě svých čítanek vycházel se svých zkušeností básníka a učitele. Spolupracoval s výtvarníky Aloisem Mudruňkou, Marií Fischerovou Kvěchovou a Richardem Laudou.

V roce 1913 vydal čítanku *Poupata* s ilustracemi od Aloise Mudruňky (1913) a Marie Fischerové Kvěchové (1929), která byla mnohokrát dotiskována. Je rozdělena na několik částí:

– dva obrázky a básnička: „Zajíc seče otavu, liška pohrabuje, komár na vůz nakládá, muška sešlapuje,“¹⁶

- velká tiskací abeceda, písmena, slova a věty,
- nácvik velké tiskací abecedy,
- malá tiskací abeceda,
- nacvičování malé i velké tiskací abecedy,
- psané písmo malé i velké,
- pohádky v tiskací podobě (Babiččin koutek).

Žáci nejsou ze začátku pohlčeni, neučí se písmena postupně podle toho, jak jdou za sebou v abecedě. Učí se nejdříve 6 krátkých a 4 dlouhé samohlásky spolu s 11 souhláskami, což jim umožní přečíst základní slova. Díky tomu pochopí, jak čtení funguje, a motivuje je k dalšímu učení. Básničky jsou z prostředí, které děti důvěrně znají (texty ze života dětí, zvířat) a mají výchovný význam v oblasti mravnosti, estetiky a vlastenectví. Kožíšek přistupuje k učení písmen tak, že jednotlivá písmena přiřazuje podle jmen spolužáků (I – Ida). Po obrázkově-edukační stránce jsou Poupata významná úvodní částí s obrázky, podle kterých děti vypravují a rozmluví se. Učitel může tak včas poznat, které děti jsou připraveny na výuku čtení a které jsou stydlivé, nepozorné apod.

V témže roce, kdy vyšla *Poupata*, vydal Kožíšek knihu *Rozpravy o čtení elementárním*, ve které se zabývá funkcí obrázků. Domnívá se, že obrázek byl ve slabikářích pouze výpomocným činitelem, podléhal náboženským a didaktickým potřebám. Někde sloužil jako prostá výzdoba, aniž by měl něco společného s obsahem knihy, jinde už ilustroval děj či situaci, sloužil tedy jako náhrada za psané slovo – jako tzv. grafický výraz pojmový a jinde pomáhal s poznáním litery, hlásky nebo slabiky. Zdůrazňuje, že obrázek může pomoci při izolaci písmene (například písmeno L a obrázek lavice), ale není potřeba jej dále v učebnici opakovat. Dítě by si nemělo vybavovat společně s hláskou i obrázek, protože u dalšího čtení by ho to zpomalovalo. Kožíšek upozorňuje na strnulost obrázků při tvorbě pro didaktické účely a jako příklad uvádí Alšovi obrázky, které „*pozbývají oněch zpěvných linií, jakými hřejí mistrovny kresby všude tam, kde tvořil svobodně a o popudu vlastního srdce*“.¹⁷ Ale zároveň přiznává, že po stránce didaktické se dočkal nápovedný obrázek bohatého rozvoje.

Kožíšek to dokazuje i několika obrazy a čerpá ze slabikářů z celého světa. Ztvárnění písmen pomocí obrázků již můžeme nalézt v r. 1603 v *Abecedarium Magdaeburgense* (obr. 22). Některé obrázky připomínají svou podobou i tvar písmene (Peitsche = bič), ovšem u některých se ztvárnění nepovedlo, jelikož zobrazovaný předmět či zvíře neodpovídá tvaru písmene ani se jej nepodařilo do tvaru vtěsnat (Ente = kachna).

Kvůli nevyvíčenému sluchu pro zvukový rozklad slova bylo potřeba přiblížit dětem písmena odděleně, k tomu si ilustrátoři dopomáhali nápodobou zvuků z přírody, například obrázek psa připomíná hlásku „R“ (vrčení), obrázek krávy „M“ (bučení), obraz hada „S“ (syčení), obraz vytékání tekutiny z láhve s úzkým hrdlem pro písmeno „G“ atd. Takové zpodobnění můžeme najít například ve spisu *Stymmenbüchlein* od Jakuba Grüssbeutela z r. 1534 (obr. 23).

Velmi zajímavá metoda je použita ve slabikáři Marie Pape Carpentierové – *Enseignement de la lecture* (Paříž, 1885), kde jsou obrázky určeny učitelům (obr. 24). Je zde použita metoda, kde si písmeno žáci osvojují pomocí zvuků, které znají, ale navíc k tomu přidávají pohyb rukou (metoda fono-mimická). Například pro písmeno R se napodobuje rukou pohyb kola, které se točí (rrr...rrr...). Obrázky pak mají pomoci učitelům při výkladu s pohyby rukou.

Podobný přístup jako ve slabikáři z roku 1534 můžeme najít i v *Aus Stadt und Land* od A. Bargmanna a A. Hoffmanna s ilustracemi A. Henniga z roku 1909 (obr. 25). Matka probouzející své dítě u postýlky, na okně kokrhá kohout (písmeno I), dětský pláč (písmeno U), kuchařka bědující nad rozbitými vejci (písmeno O), foukání do horké polévky (písmeno W), sfoukávání chmýří z pampelišky (písmeno F), zahánění ptáků (písmeno SCH = Š) apod. Zde bylo potřeba i důkladného výkladu učitele, co které obrázky znamenají a jaký zvuk přináší, protože ne se všemi byly děti obeznámeny nebo si k nim přiřazovaly různé zvuky. Například při vanutí větru slyší jeden V, další Ú, třetí F apod.

Zobrazování předmětů začínajících na dané písmeno lze najít již v roce 1533 ve slabikáři *Leyenschül* od P. Jordana (obr. 26).

Srbský slabikář *Bukvar za osnovne škole* (Stevo Nuturilo) používá obrázky také jako výpomoc – jméno obrázku začíná na probíranou hlásku a jeho podoba vystihuje podobu písmene (obr. 27).

Za pozornost jistě stojí francouzský slabikář *Syllabaire illustré* (A. Ramé & R. Lechesne, nakl. Victorion Frères & Cie v Paříži), kde jsou použity obrázky hlav dětí

v různých psychických rozpoloženích ve spojení s jednotlivými písmeny (obr. 28). Písmeno „i“ představuje plačící dívku Lilií (*Lilie pláče: i, i, i*), písmeno „o“ pobouřeného chlapce Tota (*Toto je šokován: oh! oh!*), písmeno „a“ překvapenou dívku (*Lilie je velmi překvapená: ah! ah!*) a písmeno „e“ stydlího se chlapce (*Toto je v rozpacích: e, e*) apod. Vysvětlení písmene V je jak zvukové (vítr vane v...v...v...), tvarové (písmeno V vypadá jako pták v letu), tak obrázkové (obr. 29).

Unikátním dílem je slabikář Maximiliana Schlegla *Deutsche Schreiblese-Fibel Lernfreude* (1936) a jeho *fonetický kurz přípravný*, kterému je věnováno prvních 20 stránek a slouží k nácviku správného vyslovování. Použití pomocných obrázků je zde značné (obr. 30). Písmeno A má pro sebe celou stranu naučných obrázků: ilustrace dítěte otevírajícího ústa na lékaře (áááá), fotografie dítěte otevírajícího správně ústa při vyslovení písmene, nákres průřezu hlavy z boku při vyslovení písmene, zpěvně-fonetická cvičení (dlouhé vyslovení samohlásky, přerušované vyslovení samohlásky, zvyšující se a klesající hlas při vyslovení samohlásky) a spousta obrázků jejichž jména začínají příslušnými písmeny nebo tato písmena obsahují.

Kožíšek chválí české slabikáře, protože využívají nejčastěji metodu hláskovací, kde obrázek vždy vyjadřuje první písmeno, kdežto německé slabikáře často volí i písmena uprostřed či na konci věty, což může být pro děti matoucí, a francouzské slabikáře jsou knihou určenou pro učitele, ne pro děti.¹⁸

V roce 1924 napsal Kožíšek i slabikář *Studánka, čítanka malých*, určený venkovským školám (na rozdíl od Poupatek, která byla myšlena jako materiál pro městské školy), s ilustracemi Richarda Laudy. I *Studánka* byla několikrát vydána. Je v ní použito více proučkových obrázků než v *Poupatech*. V tomto slabikáři nechává děti na obrázky koukat a vyprávět, co na obrázku vidí, co dělají jednotlivé osoby a věci. Má v úmyslu vyvolat v dětech jejich vlastní vzpomínky a přiblížit tak obrázek jejich představám. Všechny tři úvodní obrázky znají děti ze svého prostředí, a vypravování je tedy živé a pohotové. Vyvolává tím u dětí soustředěnost. Takové použití obrázku je nové a může tak velmi pomoci dětem, které si do té doby hrály a nyní musejí sedět několik hodin v lavicích, v navracení pozornosti a získání energie pro další výuku.

2.7.2 Josef Kubálek

Josef Kubálek (1876–1968) byl cvičný učitel v učitelském ústavu v Hradci Králové a stal se uznávaným elementaristou. Vydal mnoho metodických příruček a studií ohledně

výuky prvňáčků. Celý život se věnoval studiu slabikářů z celého světa, byl jejich sběratelem (jeho sbírka o dvou tisících titulech se nachází v Památníku národního písemnictví). Studoval psychologii, protože chápal, že výuka v první třídě musí být založena na psychologickém základu. První slabikář *Doma*, který mu vyšel (rok 1915), byl zabaven tehdejšími úřady. Další vyšel ve svobodném Československu v roce 1921 a jmenoval se *U nás*, ilustrace k němu dělal A. Scheiner. Je rozdělen podle ročních období (*Když padalo listí, V zimě, Když rozkvetly stromy, Před prázdninami*). V první polovině děti procvičují písmo tiskací, v druhé písmo psací. Kubálek dbal na celkovou úpravu slabikáře, protože byl přesvědčený, že když slabikář zapůsobí dobře na dítě, bude se dítě spíše zajímat o další četbu. To je velký rozdíl oproti ostatním slabikářům, v nichž dbali učitelé na obsah textu a někteří na použití obrázku. Kubálek obrázky používá jako nápovědu. K písmenům má obrázky začínající na dané písmeno (*obr. 31*), postavy ze slabikáře ve tvaru písmene (*obr. 32*), obrázky začínající na slabiku: MA – makovice, ME – meče apod. (*obr. 33, 34*).

2.7.3 František Merta

František Merta, pedagog, praktik, teoretik, vydal v roce 1935 učebnici čtení pod názvem *Úl* s ilustracemi Antonína Krátkého. Vyučuje pomocí krátkých slov obsahujících samohlásky a některé ze souhlásek (páv, pán; les, ves, pes; míč, bič; okno, kolo; úl, hůl, sůl).

2.7.4 František Jungbauer

František Jungbauer (1895–1941) byl učitel, později cvičný učitel a okresní inspektor. Byl velkým příznivcem Josefa Kožíška a jeho čítanky Poupata. Napsal sám několik prací: *Život ve třídě elementární, Druhý školní rok, Elementární psaní a základy mluvnice, Pěstování žákovy řeči, Sešity malého písaře, Forma tichého projevu v praxi na elementárním stupni* a další. Byl přesvědčený, že je potřeba poznat dítě a jeho fantazii, rozvíjet práci v elementární třídě postupně od pohádek a myšlenek ke čtení, zaujmout ho, vést ho, rozvíjet ho. Nezačínat od hlásek, slabik a slov, ale od myšlenek, her a fonetických cvičení (např. zvuky zvířat: kykyryký, kokodák, čim čim čim). Zajímavé bylo jeho řešení přechodu z velké abecedy na malou, vysvětlil dětem, že stejně jako tatínkové jsou velcí a děti

malé, podobně i písmena jsou velká a malá. Před nácvičkou psaní učil děti kreslit všemožné tvary (jak roste tráva, jak padají kapky, jak teče voda, ...).

Napsal čítanku *Doma a ve škole* (1936), kde je využito dětem známé prostředí (doma, teta z města, letní příroda).

Jeho práce je významná hlavně kvůli jeho schopnosti vést děti. To je možno se dočíst například z jeho deníku a popisu pracovního dne (první den školy):

„První rozhovor: Prostředí. Podívejte se kolem sebe! Kdepak jste? Zdeněk, který si nechce připustit jiné myšlenky než na domov, volá: ‚Doma! Jistě doma!‘ Ostatní děti: ‚Ve škole!‘ Zdeněk: ‚Ba ne, já jsem pořád doma.‘ Přivádím jej k poznání: ‚A máte doma také tolik dětí?‘ – ‚Ne.‘ – ‚Tak vidíš, že jsi někde jinde než doma – a děti to dobře řekly – ve škole jste.‘

Práce: ‚A již jste tady někdy byly? – Ano, včera. – Včera zde s vámi byl tatínek, maminka. – A budete to dělat každý den, jen přijdete a zase odejdete? – Ne! – Budeme zde také něco dělat? Hlasy: Ano! Ne! – Kdybychom zde nic nedělali, nebyla by vás sem maminka posílala a nebyla by vám o škole povídala. Ale my tady budeme něco dělat. Co? Učit! – A kdo ví, čemu se tedy budeme učit? – Ticho. Kdo máte doma bratra nebo sestru a chodí již do školy? Copak s sebou nese? Knihy a sešity. A když knihu doma otevrou, dovedou číst. Tatínek čte doma noviny. Umíte to také? Pojď to zkusit! Nejde to! A jak to, že tatínek a maminka to umějí? – Naučili se to ve škole. Vy se také naučíte, to bude naše práce.‘

Učitel a žáci: Poznatky: povstání, úklon, cvičení orientační: vpředu, vzadu. Pokračují: Něco již tedy umíte, ale jen někteří. Číst neumí nikdo. Jak to uděláme, aby všechny děti dovedly číst, zpívat a kreslit? Naučíme se. A kdo vás všemu tomu naučí? Žáci: Sami – tatínek – maminka. – Tatínek a maminka vás budou učit někdy doma, ale kdo vás bude učit tady ve škole? Sami. Sedl jsem si ke stolku: – Tak se učte, když to umíte sami! Děti se dívají na sebe, jako by nemohly otázku rozřešit. Konečně se ozve hlas: Vy! – Ano, já vás budu učit.“¹⁹

2.7.5 Čtení po roce 1945

Veškeré snahy významných pedagogů první republiky zničil politický vývoj po roce 1948. Učební osnovy byly pod vlivem Sovětského svazu, učitelé zastupovali jednotná

nařízení pod dohledem státu. Na základě usnesení ÚV KSČ vyšel slabikář s názvem *První čítanka* (1951) od J. Korejse, F. Musila, V. Salzmana a dalších. Pro Korejse byly jakékoliv reformy brány za buržoazní přežitek.²⁰ Individuální přístup byl nemožný a nevídaný, nároky velké, žáků mnoho. Josef Korejs již vydal slabikář *Sluníčko*, v roce 1939, použil zde texty z běžného života.

Od padesátých let do roku 1989 směli učitelé použít pouze učebnice elementárního čtení od Jarmily Hřebejkové a jejího týmu (ilustrace O. Janeček). V roce 1954 vydali učebnice *Živá abeceda* a *Slabikář*. Živá abeceda sloužila k rozmluvení, obsahovala obrázky, které děti znaly ze svého prostředí (Před školou prvního září, Cestou do Školy, Ve třídě, Pracovní koutek žáka doma, Sklizeň ovoce a zeleniny, Práce rodičů, Pomoc dětí při domácích pracích), obrázky k hláskám a přípravu na psaní. K těmto přibyla v roce 1976 čítanka *Náš svět*, později vydaná pod názvem *Malý čtenář*.

2.8 Slabikáře používané po roce 1989

Po roce 1989 následoval další politický zvrát směrem k demokracii. Vše dosud nemyslitelné zažívalo obrovský nárůst a nejinak tomu bylo u slabikářů. Výzkum a vývoj zde nebyl velký, nakladatelé přebírali texty i přístupy od dřívějších autorů, které byly pro nové děti demokracie mírně zastaralé a mnohdy i nepochopitelné. Je ovšem možné nalézt i kvalitní práce s krásným obrazovým zpracováním, dobrou textovou složkou i odpovědným přístupem.

Jedním z prvních slabikářů byl *Máma, táta, já a Eda* (1990) od Jiřího Gruši. Ilustrace k němu vytvořil Miroslav Wagner. Celou knihou provází netradiční postava – pes Eda. Slabikář byl původně vydán pro děti českých emigrantů v zahraničí, kde Miroslav Wagner pobýval.

Krásnou prací je *Ferdův slabikář* od Ondřeje Sekory. Byl poprvé vydán v roce 1939, o šest let později než první Sekorova kniha s Ferdou Mravencem *Příhody Ferdy Mravence*. Po roce 1990 vyšel v dalším vydání. Praktický, vynalézavý Ferda s puntíkatým šátkem kolem krku se stává průvodcem prvním čtením za pomoci jednoduchých her, přičemž podobu jednotlivých písmen ukazuje na dětem známých předmětech s krátkými vysvětlujícími verši. Následuje praktické nacvičování čtení básniček s velkým výskytem jednotlivých písmen v tiskací i psané podobě a doplňujícími ilustracemi. Ferda nezapomíná

ani na správný nácvik držení pera. Opět s doprovodnými ilustracemi a krátkými básničkami názorně ukazuje, jak psací potřeby držet či nedržet. Následují krátké citoslovce s názornými ilustracemi, jednoduché souvislé texty, kde jednodušší slova jsou psána a složitější nahrazena jednoduchým obrázkem přímo v textu. Poté se objevuje již souvislý jednoduchý text, kde obrázky již plní spíše doplňující než edukativní funkci a začínají se podobat ilustracím v pohádkových knížkách.

Dodnes používanou učebnicí je *Slabikář* od Jiřího Žáčka s ilustracemi Heleny Zmatlíkové z roku 1992 od nakladatelství Alter. Čítanka vyšla zvlášť, od stejných autorů (*Moje první čítanka*).

Moderní přístup vyzkoušeli autoři Hana Mikulenková (didaktický text), Radek Malý (básně, nositel Ceny Jiřího Ortena) a Matěj Forman (ilustrace). Autoři upustili od klasických vět „Máma mele maso“, „Ema solí“ a vyplnili slabikář krásnými básněmi. Celou knihou prochází stejné postavy a pokračující příběh. Slabikář měl i negativní ohlasy, hlavně vzhledem k nepochopení textů a jménům postav, která nejsou česká (Ola, Tom, Mat, Sam). Obtížné jsou například věty typu „Mate, máte tam salám“, „Mete Sem i Sam“, což měla být hra se slovy, ale pro děti je to nesrozumitelná hříčka. Slabikář je plný jazykolamů, které dětem zhoršují učení čtení. Výhrady byly i k obrázkům Matěje Formana, hlavně kvůli tmavým barvám, což je pro malé děti nevhodné.²¹

Dále je možné na pultech nakladatelství nalézt slabikáře: *Slabikář s kocourem Samem* (nakladatelství Nová škola Brno, Lenka Andryšková), *Slabikář* (nakladatelství Fraus, Březinová Lenka, Havel Jiří, Stadlerová Hana), *Slabikář pro 1. třídu* (nakladatelství Studio 1+1, Jana Potůčková), *Veselé abecedy, Pojď me si číst, Čtení pro malé školáky* (nakladatelství Fortuna, Vladimír Linc a kol., Miroslava Čížková a kol.), *Slabikář* (Didaktis, Mgr. Marie Kozlová, Jitka Halasová, Pavol Tarábek) a další.²² Slabikáře po vizuální stránce dosahují podobné úrovně a ilustrace především doplňují texty.

2.9 Příklady zajímavých slabikářů a přístupů 21. století

Dvacáté první století přineslo s vylepšením počítačových programů značný posun v přístupu k vytváření knih pro děti. Moderní formu ilustrací doplňují vtipné básničky (děti milují vtip, ani škola přece nemusí být stále formální). Takový přístup zvolili autoři knihy *Šmalcovy abecedy* (Jiří Dvořák, Markéta Šimková, Petr Šmálec, Radek Malý) vydané na-

kladatelstvím Baobab (*obr. 35–40*). Neobyčejně zajímavě se zde podařilo zobrazit mnoho obrázků začínajících na stejné písmeno do komplexního celku s vtipnými básněmi: „*Císař v cele nevesele žil, cyklista mu život osvěžil. Společnost mu dělal cedník, teď tu bude ještě zedník. Císaři, než se to provaří, uteč s cirkusem – poklusem!*“²³

Krásného spojení slabikáře a průvodce po Ukrajině dosáhli ukrajinští autoři v knize *ABC Crimea* (*Nataliia Gut, Ivan Dehtiarov*). Kniha pomáhá rodičům učit děti písmenka a poznávat Ukrajinu. Obsahuje originální ukrajinské rýmované básničky o městech, přírodě a zvířatech (*obr. 41*).

Krásné práce dosáhli američtí designéři v knize *Alphabetic* (*Patrick a Traci Concepción, ilustrace Dawid Ryski*). Obsahuje vtipné říkanky na písmena abecedy od A (*Atticus – altruistický astronaut*) po Z (*Zooey – zombie, obr. 42–45*).²⁴

Posledním krásným příkladem je slabikář ruského designéra *ABC v obrazech* (*Ilya Martn*). Design obrázků je velice minimalistický, texty se týkají flóry a fauny (*obr. 46–51*).

2.10 Systém vzdělávání vybraných států v zahraničí, vzhled zahraničních slabikářů

Podoba zahraničních slabikářů značně závisí na prosperitě daného státu. Slabikáře v chudších státech jsou svou kvalitou srovnatelné s našimi i 200 let starými slabikáři (papírem, grafickou podobou). Čím je na tom země ekonomicky lépe, tím jsou učebnice živější, veselejší, barevnější, ale často i kýčovitější.

2.10.1 Čínská lidová republika a Tibet

Systém vzdělávání v Číně a Tibetu je o mnoho náročnější než v Evropě. Čínské děti, které nastupují do školy, již musí umět číst. Děti začínají ve škole v 7 hodin, výuka končí v 16 hodin a následuje povinné samostudium do 19 (u mladších) či 21 hodin (u starších). V Tibetu se situace liší v závislosti na tom, zda jde o město či vesnici. Život na vesnicích je velmi náročný, obyvatelé často nemají k dispozici auta, autobusy do vesnic nezájždějí. Ne každá domácnost si může dovolit poslat své dítě do školy, často musí zůstat doma a pomáhat. Děti tak musí již od útlého věku pobývat v době školy na internátech, i když je škola od místa bydliště vzdálená třeba jen pár kilometrů. Mnoho dospělých dnes neumí číst a psát i vlivem kulturní revoluce v letech 1967–1976, kdy bylo v Číně „zruše-

no" školství. Přijímací zkoušky na střední školu se skládají většinou v místě bydliště a jsou pro celou Čínskou lidovou republiku stejné. Obyvatelé Tibetu mohou psát zkoušku v tibetštině. Výsledky zkoušky ovšem nebývají hodnoceny jen podle výsledků, ale i podle místa bydliště. Děti, které se hlásí na školu v místě svého bydliště, potřebují pro přijetí méně bodů než děti z jiných měst.²⁵

Grafická podoba slabikářů není v jednotném stylu, je to směs fotografií, hraček a ilustrací. Děti se učí dva typy písma, čínské i anglické názvy. V některých kategoriích jde učení velmi do hloubky, například u stromů musí znát i jednotlivé části (pupen, list, kmen) a jejich různé druhy (*obr. 52–55*).

Velmi podařeným projektem, který stojí za zmínku, je „Chineasy“ (chineasy.org), systém učení čínských znaků přímo za pomoci obrázků vyjadřujících obsah znaku. Projekt je určený spíše pro dospělé z jiných zemí, ale jistě by mohl být v budoucnu použitelný i pro malé děti (*obr. 56–59*).

2.10.2 Ruská federace

System školství v Rusku je velmi podobný našemu. Liší se ale například obráceným systémem známek (5 – nejlepší, 1 – nejhorší, případně nový systém známkování deset až jedna).

Způsob učení čtení je také podobný našemu, včetně podoby slabikářů. Rozdíl je v kladení důrazu na čtení potichu, pro sebe (*obr. 60–61*).²⁶

2.10.3 Barma/Myanmar

Základní vzdělání trvá v Barmě pět let a zahrnuje také jeden rok v mateřské škole. Kromě klasických předmětů se děti ve vyšších ročnících učí také v předmětu Životní dovednosti základním sociálním schopnostem, například jak řešit problémy, kreativnímu myšlení, kritickému myšlení, komunikačním dovednostem, empatii či schopnosti vypořádat se se stresem.²⁷

2.10.4 Vietnam

Základní vzdělání trvá pět let a obsahuje kromě čtení a psaní také osvojování si znalostí mluvení, počtů, základních vědomostí z oblasti umění a hudby a poslech. Během školního dne je věnováno 25 minut zábavným aktivitám. Ještě donedávna trvala školní výuka od pondělí do soboty, ovšem sobotní vyučování bylo před pár lety zrušeno. Není zvykem vystupovat před třídou s referáty, mluvit na veřejnosti, diskutovat atd. Všichni žáci chodí na doučování. Vyučování probíhá na dopolední a odpolední směny z důvodu vysokého počtu žáků. Současný vzdělávací systém je stále ovlivněn konfucianismem, což je patrné hlavně v morální výchově, je vnímán jako soubor zásad chování a mravních příkazů.²⁸

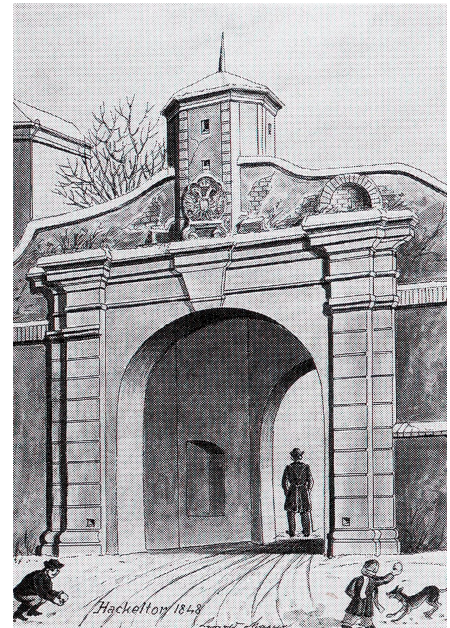
2.10.5 Thajsko

Školní osnovy jsou tvořeny z pěti učebních oblastí, kterými jsou: základní dovednosti (thajština a matematika), životní zkušenosti (proces řešení každodenních sociálních a životních problémů), rozvoj charakteru (rozvoj zvyků, hodnot, postojů a chování), pracovní zkušenosti (příprava na zaměstnání) a speciální zkušenosti (aktivity odvozené od zájmu žáka). Povinností je nosit školní uniformy, a to i na univerzitách. Jsou stejné na všech školách. Jeden den v týdnu je skautský, děti mají na sobě béžové nebo tmavozelené uniformy se žlutými šátky. Uniformy nosí i učitelé a zaměstnanci škol.²⁹

3 OBRAZOVÁ ČÁST TEORETICKÉ ČÁSTI

Obr. 1. Jeskynní malba. Koně, Lascaux

Obr. 3. Perokresba. Hackelova brána Leopolda Masura z roku 1848

Obr. 4. Dřevořez. Roztloukání kamenů (Ortus Sanitatis, venezia, Bernardino Benaglio e Giovanni de Cereto, 1511)

Obr. 2. Iluminace. Narození Krista v iniciále P, Kodex Liber Viaticus

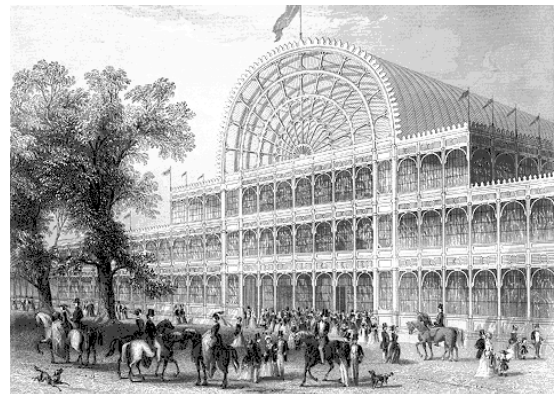
Obr. 5. Dřevoryt. The Yellow Owl, Gillihowlet, Church, Barn, or Screech Owl. *Strix flammea*, Thomas Bewick, 1847

Obr. 6. Linoryt. Sherrie York

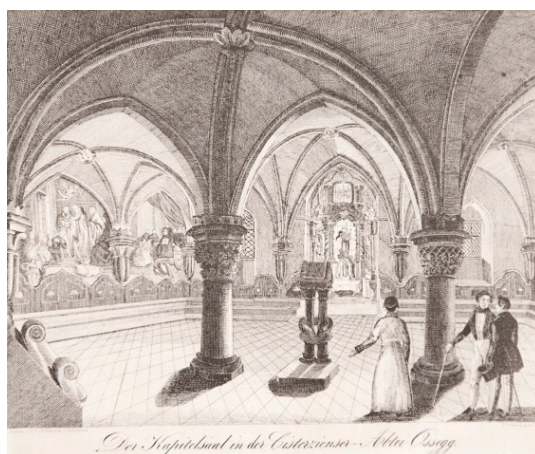
Obr. 7. Mědiryt, Babel, 1827, vydal: M. A. Pittmann, Warwick square, London

Obr. 8. Oceloryt. The front of the Crystal Palace, 1852

Obr. 9. Akvatinta. Egypt Suit, G. Döbler, 1819

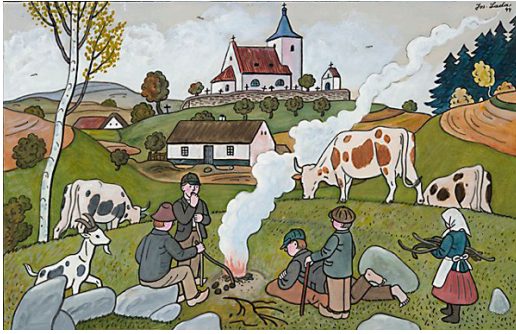
Obr. 10. Litografie, Der Kapitelsaal in der Cisterzienser – Abtei Ossegg, vydal: C. W. Medau, Litoměřice 1939

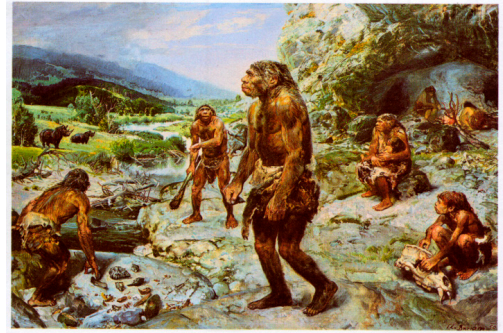
Obr. 11. Cliché-verre. Bateaux su le canal, Charles Desavary

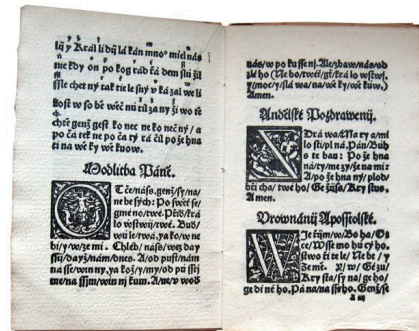
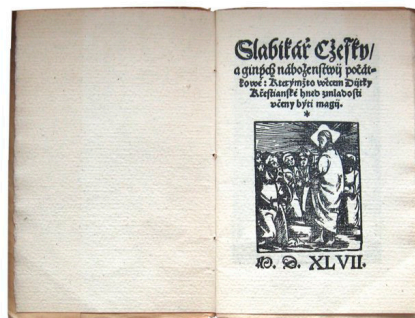
Obr. 12. Leporelo, Zdeněk Miler, Veselá kapela

Obr. 13. Josef Lada, Na pastvě

Obr. 14. Zdeněk Burian, z učebnice Přírodopisu

Obr. 15, 16. Slabikář český, Prostějov, 1547

Obr. 17. Orbis sensualium pictus, J. A. Komenský

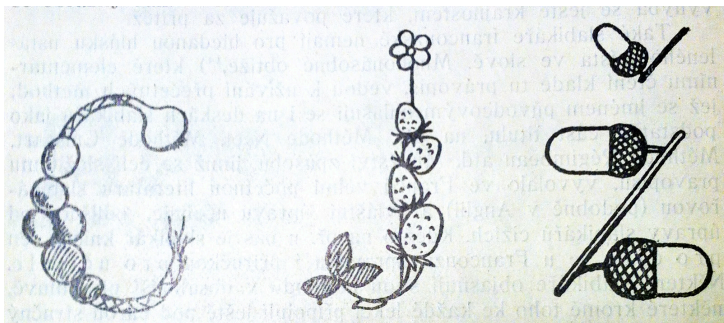

Klejch, V.: Český slabikář, Žitava 1724

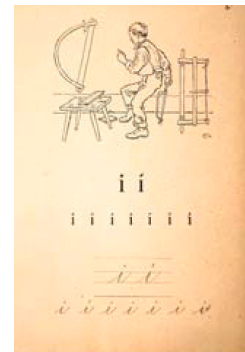

Slabikář český, Olomouc 1727

Obr. 18. Slabikáře, tzv. „Kohoutky“, 1724 a 1727

Obr. 19. Slabikář našeho Jarouška, V. Bohdanecký

Obr. 22. Abecedarium Magdaeburgense, 1603

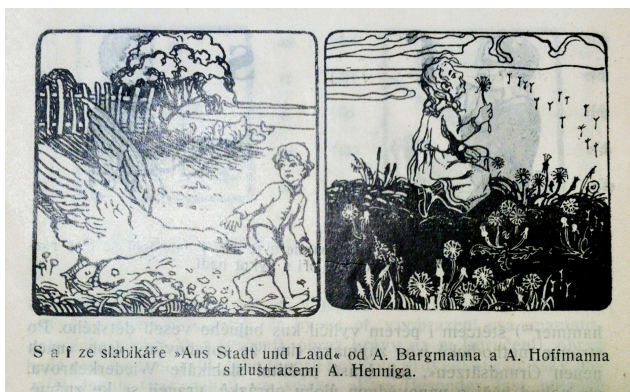
Obr. 20, 21. Slabikář pro školy obecné, vydání B, Adolf Frumar, Jan Jursa

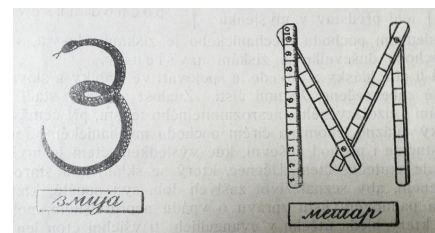
Obr. 23. Symmenbüchlein od Jakuba Grüssbeutela z r. 1534

Obr. 24. Slabikář pí. M. Pape-Carpantierové, metoda fono-mimická

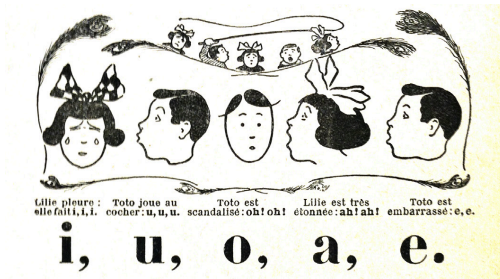
Obr. 25. Aus Stadt und Land od A. Bargmanna a A. Hoffmanna s ilustracemi A. Henniga z roku 1909

Obr. 27. Bukvar za osnovne škole, Stevo Nuturilo

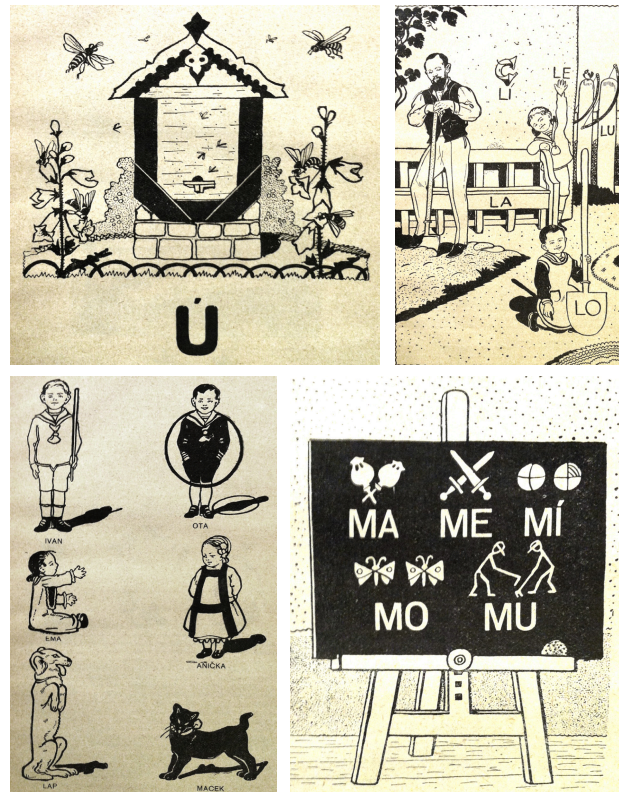
Obr. 26. Leyenschül od P. Jordana, 1533

Obr. 28, 29, Syllabaire illustré (A Ramé & R. Lechesne, nakl. Victorion Frères & Cie v Paříži)

Obr. 30, Deutsche Schreiblese-Fibel Lernfreude, Maximilian Schlegl

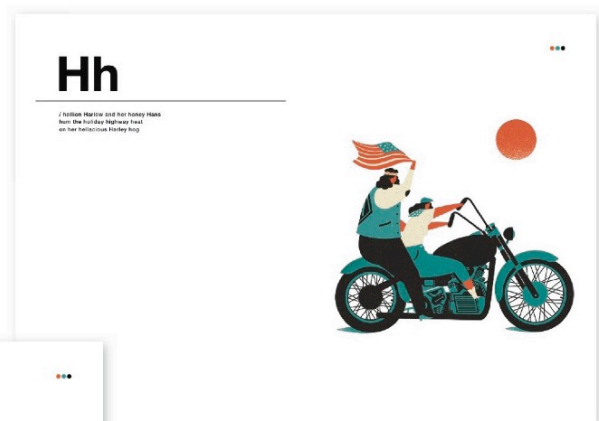
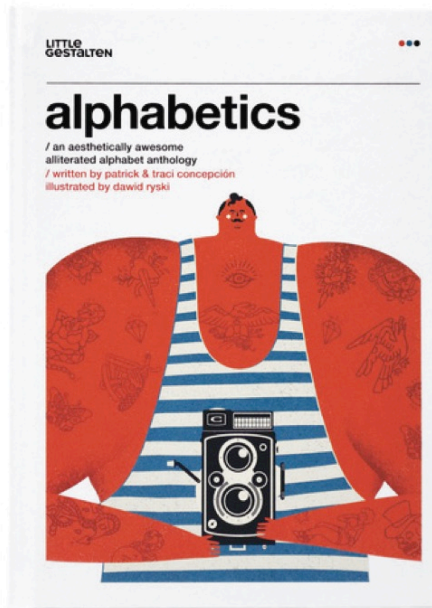
Obr. 31-34, U nás, Josef Kubálek

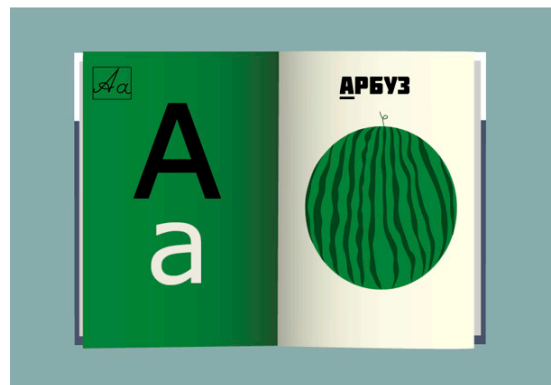
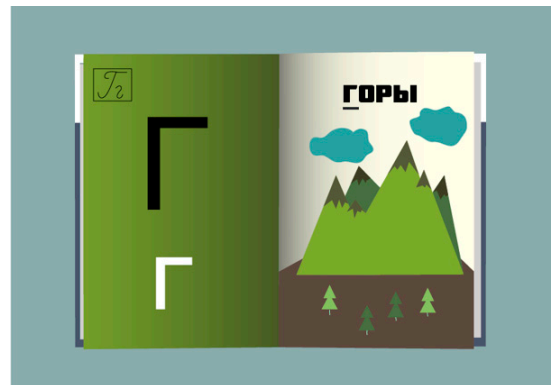
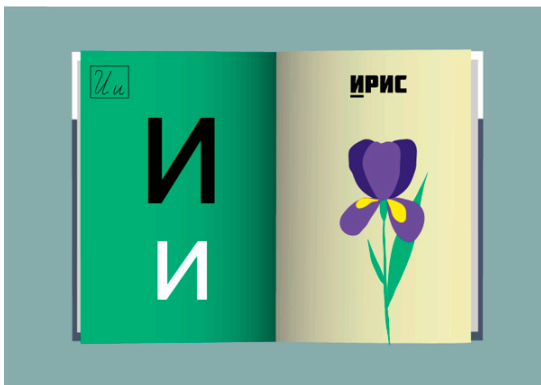
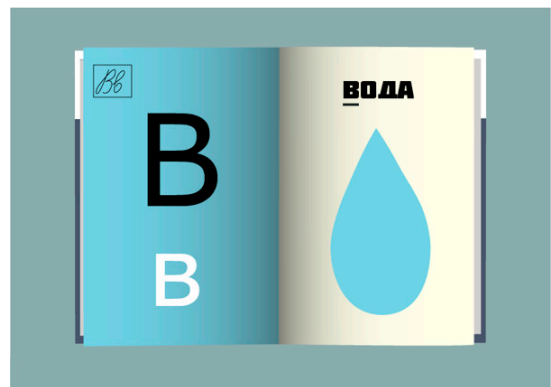
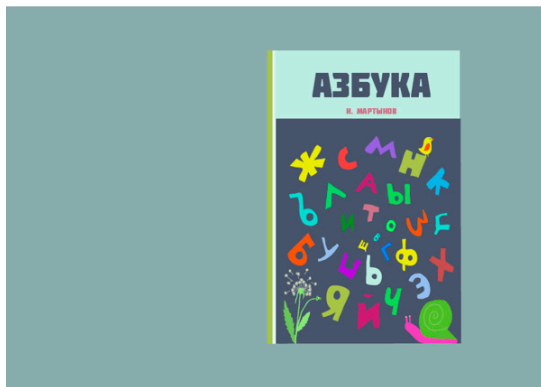
Obr. 35–40, Šmalcova abeceda

Obr. 41, ABC about Crimea

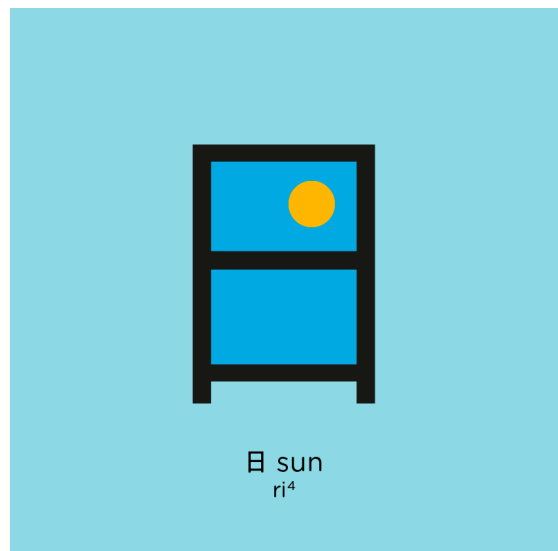
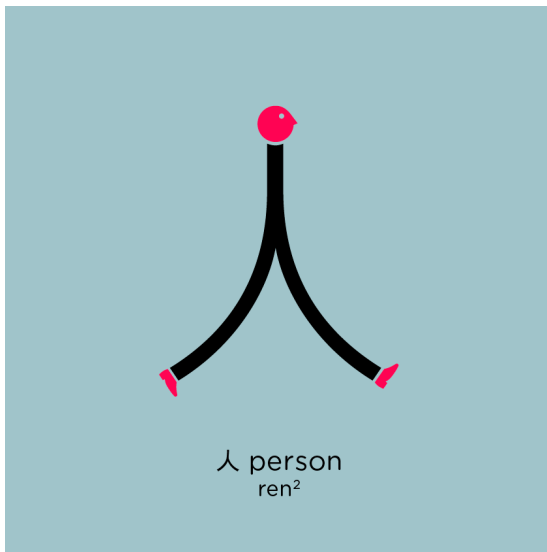
Obr. 42–45, Alphabetics

Obr. 46–51, ABC v obrazech

Obr. 52–55, Slabikář České lidové republiky

Obr. 56–59, Chineasy

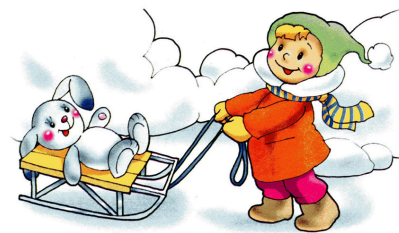
Obr. 60–61, příklady ruských slabikářů

Йй

ай | ой | **ый** | ий

май | зай-ка
са-рай | лай-ка
май-ка

Мой шар. | Мой ру-ки. | зи-ма
Мой миш-ка. | Мой уши. | зи-мой

Зи-мой.

У Зи-ны сан-ки. У Зи-ны зай-ка.
На сан-ках спит зай-ка.

пи-ла | ру-ка | пой | от-крой | ста-рый
пи-лой | ру-кой | рой | за-крой | крас-ный

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 POPIS REALIZACE SLABIKÁŘE

4.1 Texty

Tvoření textů vychází z nejčastěji používaného systému: nejdříve se děti naučí všechny samohlásky, poté se postupně učí souhlásky. První souhláska je písmeno „M“, děti se učí číst slova, jako máma, umí, Ema, má apod. Obsah slabikáře se týká rodiny s malou holčičkou Emou, její mámou, tátou, babičkou, dědou a psem Bíbou. Děti čtou nejdříve nová slova větším písmem v rámečku, poté celé věty. Tvoření textů byla nejtěžší část praktické části. Vymyslet zajímavé, srozumitelné texty z omezeného počtu znaků byl tvrdý oříšek. Básničky k jednotlivým písmenkům složil Michal Talo, snažil se ctít odkaz Ondřeje Sekory a skládat po jeho vzoru.

4.2 Písmo

Důraz je kladen hlavně na písmo tiskací, ale slabikář obsahuje i psací písma. Každý znak je na stránce, která slouží k představení jednotlivých písmen, vysazen ve verzálkách, minuskách, malém i velkém psacím písmu a ve všech variantách písmene s diakritikou. Hledání vhodného písma byl zdlouhavý úkol, bylo potřeba, aby všechny znaky byly zkonstruovány jednoduše a zároveň aby písmo obsahovalo různé řezy a bylo dostupné v české verzi kvůli háčkům, čárkám, dolním uvozovkám. Jako velmi vhodné písmo pro vysazení slabikáře se ukázal být font Bariol ze španělského studia *atipo*®, znaky jsou tvořeny jednoduchým způsobem, konstrukce je bezpatková. Jednotlivé znaky jsou velmi jednoduše a dobře zkonstruovány, například malé „l“ se liší od velkého „I“, takže se dětem nepletou. Písmo je ponecháno v celém slabikáři, aby nebyla změna matoucí (někdy je zvykem přejít z bezpatkového písma na patkové v čítankové části).

Psací znaky vytvořil Martin Vlach.

Písmo **BARIOL** zdá se býti vhodným písmem pro **počáteční čtení**.

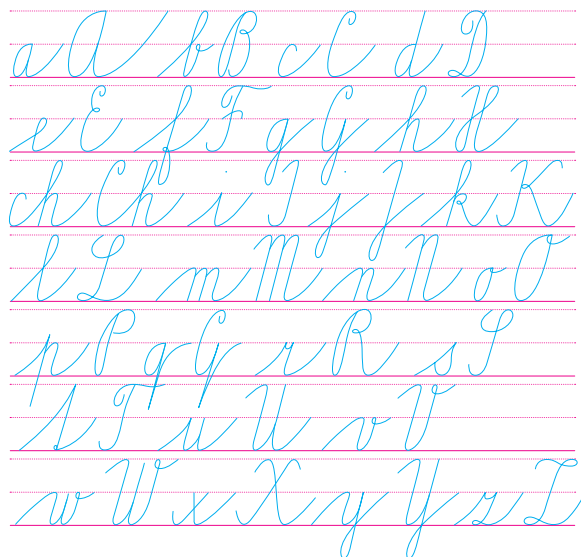
Znaky jsou vhodně zkonstruované.

Písmo **BARIOL** zdá se býti vhodným písmem pro **počáteční čtení**.

Znaky jsou vhodně zkonstruované.

Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž	Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž	Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž	Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž
Bariol Thin	Bariol Thin Italic	Bariol Light	Bariol Light Italic

Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž	Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž	Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž	Aa Áá Bb Cc Čč Dd Ďď Ee Éé Ěě Ff Gg Hh Ch ch Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn Ňň Oo Óó Pp Qq Rr Ss Šš Tt Ťť Uu Úú Ůů Vv Ww Xx Yy Ýý Zz Žž
Bariol Regular	Bariol Regular Italic	Bariol Bold	Bariol Bold Italic

4.3 Ilustrace

Obrazová část byla vytvořena v grafickém editoru Affinity Designer (program pro vektorovou grafiku s bitmapovým přesahem) od firmy Serif. Ilustrace jsou ve velmi jednoduchém moderním stylu, bez použití přechodů a kontur, dělány pouze za pomoci barevných ploch, stínované tmavším odstínem dané barvy.

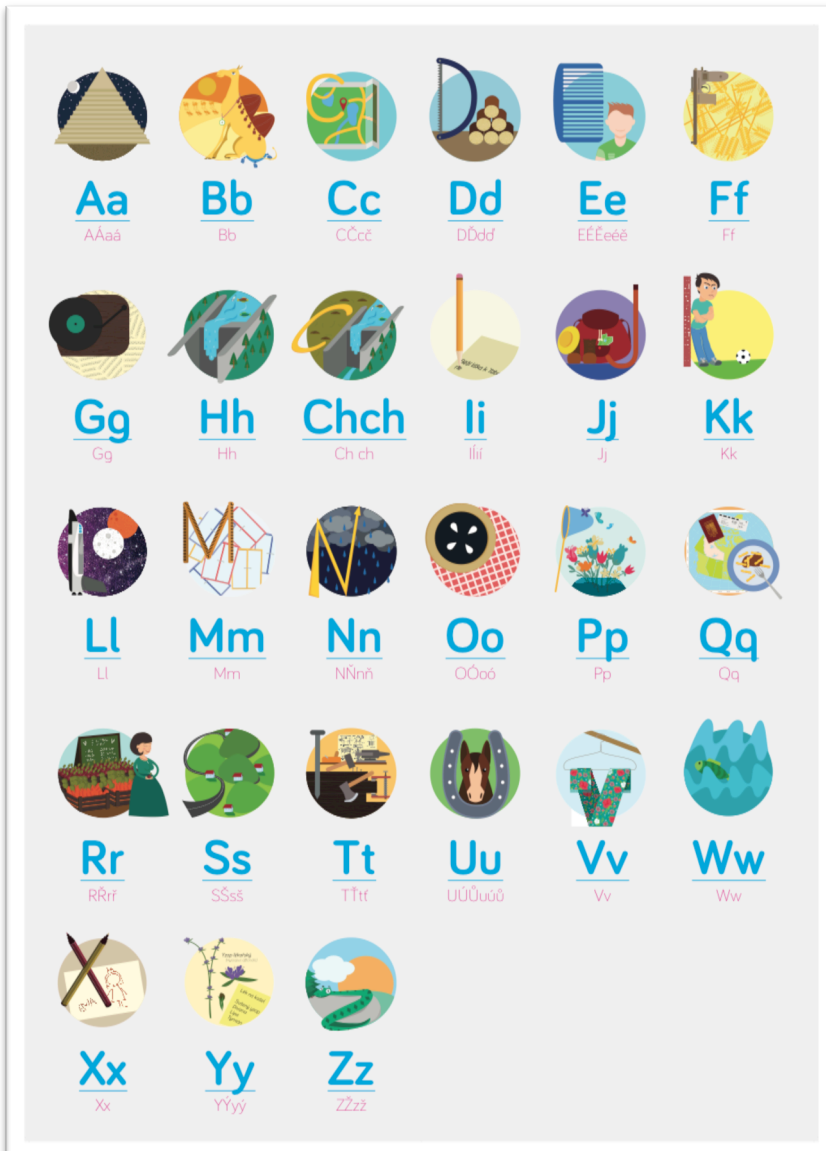
4.4 Grafická úprava

Rozměr slabikáře je 205 x 205 mm. Počáteční část je věnována uvolňovacím cvikům. Spojit částečně písankové cvičení a propojit je se slabikářem byl návrh jedné z učitelek na základní škole, které slabikář prošly a komentovaly na základě svých zkušeností. Líbil se jim nápad, že by si děti nemusely kupovat spousty drahých učebnic, ale měly by vše v jednom. Poté následuje dvoustrana sloužící k rozmluvení dětí (předměty ve třídě, rozdíl mezi vesnicí a městem). Ikonka učitele pomáhá rozluštit, který text je určen pro učitele, aby jej mohli snadno rozpoznat a přečíst dětem. Učení souhlásek je rozděleno na dvoustránku pro písmeno. Levá strana obsahuje písmeno (verzálku, minusku, psací verzi), ilustraci předmětu podobného danému písmenu (např. stůl pro písmeno T) a básničku k zapamatování tvaru, která má být přečtena učiteli. Pravá strana obsahuje jednoduché texty a ilustrace. Samohlásky a méně používaná písmena jsou pouze na jedné straně. Zadní část slabikáře je věnována nácvičku čtení (básničky, pohádka). Slabikář obsahuje také pár her a procvičování již naučených písmen, například spojování různých slabik a hledání slov.

Zřetel byl brán i na výběr barev. Původní paleta barev měla být více utlumená, snažila jsem se vyhnout se křiklavým barvám, ale tyto barvy byly po vytisknutí spíše zašedlé, proto bylo potřeba volit co nejjasnější, světlejší odstíny jednotlivých barev. Konkrétní palety jsem hledala mimo jiné i za pomoci webové aplikace www.colourlovers.com.

4.5 Další učební a herní materiál

K učebnici jsou přidány další rozvíjející materiály pro děti a učitele: plakát formátu A2 pro rychlé připomenutí písmenek a pexeso.

4.6 Návštěva „odborné poroty“

Nejdůležitější částí tvorby slabikáře bylo navštívení prvňáčků, kteří jsou již v procesu učení čtení, a jejich názory. Měla jsem možnost představit slabikář dvou prvním třídám a jejich učitelkám na základní škole v Davli (okres Praha-západ). Setkání bylo velmi inspirativní a děti nadšené a aktivní. Vybíraly ze dvou variant obálek, v první třídě se jim líbily obě varianty (modrá s rodinou x hnědá s postavičkou Emy před tabulí), ve druhé se přikláněly děti spíše k modré obálce. U prvního cvičení hned poznaly, co do třídy nepatří. Pyšně mi hlásily, že místo fotky prezidenta mají ve třídě vyvěšené své vlastní obrázky a že se jim líbí více. U obrázků vesnice, předměstí a města se zas hrdě obhajovaly, že jsou z vesnice, a vyjmenovaly všechny přednosti bydlení na vesnici, jako je čerstvý vzduch, potok, les, ticho či zvířata (Davle je městys – významově je mezi městem a vsí, dříve plnil městys funkci spádového městečka; před samotnou návštěvou byly na této straně pouze vesnice a město, ale kvůli těmto dětem jsem raději doplnila také předměstí). Velkým otazníkem před samotným setkáním pro mne bylo, zda děti budou schopny poznat, za jakým účelem jsou ilustrace u písmen. Ve většině slabikářích jsou vedle písmen ilustrace začínající na dané písmeno (A – auto, B – banán), ale já jsem se rozhodla přidat k písmenům ilustrace, které svým tvarem připomínají dané písmeno, a podpořit je básničkou (A – pyramida, B – velbloudí hrby). Před dětmi jsem tedy zakryla písmeno a zeptala se, co je na obrázku a proč tam ten obrázek je. Děti okamžitě poznaly a nadšeně vykřikovaly, co na obrázcích vidí a jaké písmeno připomínají. Uhodly všechny. Byly schopné velmi hezky číst texty určené pro ně, včetně pohádky o Červené karkulce, která je na konci vysázená menším písmem, navíc na barevném podkladu. Byly tak aktivní, že četly i básničky, které jsou určené pro čtení učitelem. Rozdala jsem jim úkoly, které jsou ve slabikáři k doplnění. Úroveň obtížnosti jsem odhadla celkem dobře, cvičení nebylo ani příliš obtížné, ani těžké. Pracovaly převážně ve dvojicích, jedno cvičení jim trvalo pět až deset minut.

4.7 Ukázky řešení

ZÁVĚR

Největším přínosem pro zdokonalování koncepce prvního čtení u nás byl v první řadě Jan Amos Komenský, který se metodikou čtení začal zabývat jako první. Jeho práci a práci zahraničních osobností poté rozvedli elementaristi z počátku 20. století, především Josef Kožíšek a Josef Kubálek. Jejich celoživotní výzkumná práce je nedocenitelná. Novější podoby slabikářů čerpají především z jejich materiálů. Tito učenci kladli také důraz na obrazovou složku, která je nedílnou součástí slabikáře. První ilustrace ve slabikářích měly úroveň, jakou grafické techniky a vývoj tisku dovolily. Rozvoj nastal s možností barevného tisku, děti tak mohly ve svých učebnicích nalézt opravdu krásné ilustrace. Snad díky vysoké úrovni výtvarných škol a pozdnímu nástupu osobních počítačů mají obrázky vkusné provedení, na rozdíl od učebnic Číny nebo USA, které jsou příliš barevné a křiklavé. Sami čeští ilustrátoři, typografové a grafici drží úroveň českých slabikářů na vysokém stupni a dohlízejí nad jejich vytříbeným stylem. Snad bude v pozdější době těmto odborníkům dána možnost účastnit se certifikace učebnic Ministerstvem školství a tělovýchovy, aby nebyly zkoumány pouze texty, ale i vzhled, grafická úprava, použití fontů, kvalita ilustrací, typ vazby apod.

Nejdůležitější je ovšem hotovou učebnici vzít do ruky a před samotným vydáním se zeptat dětí, zda se jim líbí. Vždyť jsou to ty nejpřímnější bytosti a chtějí se učit, tak jim to nekažme.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

(Pro literární i obrázkové internetové zdroje byla použita webová aplikace na zkrácení adresy: tinyurl.com)

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. Akademia, Praha, 2010. ISBN 978-80-200-1909-7

BAUER, Alois. *Grafika: [knížka pro každého]*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1999, 247 s., Knížka pro každého. ISBN 80-85839-34-2

FRYDECKÁ, Lucie. BLAŽEK, Jakub. MF Dnes [online], 29. 11. 2005 [vid. 29. 1. 2015]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/p78cnud>

HOLEŠOVSKÝ, František. *Ilustrace pro děti: [tradice, vztahy, objevy]*. Praha: Albatros, 1977.

HORÁČKOVÁ, Alice. *Také slabikář může být krásnou knížkou*. Idnes.cz [online], 1. 9 2004 [vid. 28. 1. 2015]. Dotazovaná MIKULENKOVÁ, Hana. Dostupné z: <http://tinyurl.com/opw7dd4>

CHOPPIN, Alain. *Aspekte der Illustration*

ILIEV, Jiří a Zdeněk ZAPLETAL. *Výtvarné umění a kniha pro mládež*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 122 s. ISBN 8021006684.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. 3. vyd. Brno: Komenium, 1948, 252, [2] s. Pedagogické klasobraní.

KOREJS, J., *K otázkám pedagogického reformismu jako buržoazního přežitku v naší škole a pedagogice*. Článek. 1952. [online]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/qxsclfg>

KOŽÍŠEK, Josef a Karel HLAVA. *Poupata: čítanka malých*. 7. změn. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1946, 160 s.

KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. V Praze: Dědictví Komenského, 1913, 96 s. Spisy Dědictví Komenského.

KUBÁLEK, Josef. *Naše slabikáře: od nejstarší doby do konce století XVIII*. V Praze: Školní nakladatelství, 1929, 531 s.

KUBÁLEK, Josef. *Slabikáře v Československé republice s 52 obrázky*. Velké Meziříčí, 1924. Nakladatelství Alois Šašek.

POHRIBNÝ, Arsén. *Malý labyrint výtvarného umění*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1968.

SEKORA, Ondřej. *Ferdův slabikář*. Albatros, 2006. ISBN 978-80-01765-5.

ŠMALEC, Petr, Radek MALÝ, Markéta ŠIMKOVÁ a Jiří DVOŘÁK. *Šmalcova abeceda: krásy světa v abecedním pořádku na důmyslných vyobrazeních a (nikoliv na posledním místě) hádanka na každém listě!*. Vyd. 2. Praha: Baobab, 2010, [68] s. ISBN 978-80-87060-30-8.

WÁGNEROVÁ, Jarmila. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti*.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1, Jeskynní malba, *Koně (Lascaux)*, Francie

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/o5bldrh>

Obr. 2, Iluminace, *Narození Krista* v iniciále P, kodex Liber Viaticus

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/qez3vo2>

Obr. 3, Perokresba, *Hackelova brána*, Leopold Masur, 1848

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/q4z36tx>

Obr. 4, Dřevořez, *Roztloukání kamenů*, Lapidary illustration (XVI century) Ortus Sanitatis, Venezia, Bernardino Benaglio e Giovanni de Cereto, 1511

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/llyyjmy>

Obr. 5, Dřevoryt, *The Yellow Owl, Gillihowlet, Church, Barn, or Screech Owl, Strix flammea*, Thomas Bewick, 1847

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/puovhsr>

Obr. 6, Linoryt, Sherrie York

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/mt22aj2>

Obr. 7, Mědiryt, *Babel*, 1827, vydal: M. A. Pittmann, Warwick square, London

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/nf3x9nd>

Obr. 8, Oceloryt, *The front of the Crystal Palace*, 1852

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/9amtl15>

Obr. 9, Akvatinta, *Egypt Suit*, G. Döbler, 1819

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/m3jxgbf>

Obr. 10, Litografie, *Der Kapitelsaal in der Cisterzienser – Abtei Ossegg*, vydal: C. W. Medau, Litoměřice 1939

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/qc876ha>

Obr. 11, Cliché-verre, *Bateaux sur le canal*, Charles Desavary

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/oodbxdy>

Obr. 12, Leporelo, Zdeněk Miler, *Veselá kapela*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/ozxoryo>

Obr. 13, Josef Lada, *Na pastvě*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/leknptz>

Obr. 14, Zdeněk Burian, z učebnice Přírodopisu

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/q7qmjpp>

Obr. 15, *Slabikář český*, Prostějov, 1547

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/owzc53o>

Obr. 16, *Slabikář český*, Prostějov, 1547

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/m579wlm>

Obr. 17, *Orbis sensualium pictus*, J. A. Komenský

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 18, Slabikáře, tzv. "Kohoutky", 1724 a 1727

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/nr9k5ek>

Obr. 19, *Slabikáře našeho Jarouška*

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913.

Obr. 20, *Slabikář pro školy obecné*, vydání B. Adolf Frumar, Jan Jursa.

zdroj obrázku: přímo ze slabikáře

Obr. 21, *Slabikář pro školy obecné*, vydání B. Adolf Frumar, Jan Jursa.

zdroj obrázku: přímo ze slabikáře

Obr. 22, *Abecedarium Magdaeburgense*, 1603

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913.

Obr. 23, *Stymmenbüchlein* od Jakuba Grüssbeutela z r. 1534

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913.

Obr. 24, *Slabikář pí. M. Pape-Carpantierové*, metoda fono-mimická

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 25, *Aus Stadt und Land* od A. Bargmanna a A. Hoffmanna s ilustracemi A. Henniga z roku 1909

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 26, *Leyenschül* od P. Jordana, 1533

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 27, *Bukvar za osnovne škole*, Stevo Nuturilo

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 28, *Syllabaire illustré*, A Ramé & R. Lechesne, nakl. Victorion Frères & Cie v Paříži

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 29, *Syllabaire illustré*, A Ramé & R. Lechesne, nakl. Victorion Frères & Cie v Paříži

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 30, *Deutsche Schreiblese-Fibel Lernfreude*, Maximilian Schlegl

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 31, *U nás*, Josef Kubálek

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 32, *U nás*, Josef Kubálek

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 33, *U nás*, Josef Kubálek

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 34, *U nás*, Josef Kubálek

zdroj obrázku: KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. Praha, 1913

Obr. 35, *Šmalcova abeceda – obálka*, J. Novák, M. Šimková, P. Šmálec, R. Malý

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/p2ra87v>.

Obr. 36, *Šmalcova abeceda – písmeno A*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/oepb6q4>.

Obr. 37, *Šmalcova abeceda – písmeno B*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/ncnjsdo>.

Obr. 38, *Šmalcova abeceda – písmeno C*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/ojpf7jy>.

Obr. 39, *Šmalcova abeceda – písmeno D*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/p3vmxtw>.

Obr. 40, *Šmalcova abeceda – písmeno Č*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/lxdtjza>.

Obr. 41, *ABC about Crimea, Nataliia Gut, Ivan Dehtiarov*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/nedxvuv>.

Obr. 42, *Alphabetics – obálka*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/ompsy9y>

Obr. 43, *Alphabetics – písmeno O*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/oonvfyo>

Obr. 44, *Alphabetics – písmeno H*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/qa2949z>

Obr. 45, *Alphabetics – písmeno J*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/mkaw3bc>

Obr. 46, *ABC v obrazech – obálka*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/k9spnzj>.

Obr. 47, *ABC v obrazech*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/pn2vaul>.

Obr. 48, *ABC v obrazech*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/ovg8pbr>.

Obr. 49, *ABC v obrazech*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/nxoptho>.

Obr. 50, *ABC v obrazech*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/pglh92k>

Obr. 51, *ABC v obrazech*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/o7wk74g>

Obr. 52, *Slabikář Čínské lidové republiky*

zdroj obrázku: www.slabikare.cz (obrázek byl pro účely bakalářské práce upraven)

Obr. 53, *Slabikář Čínské lidové republiky*

zdroj obrázku: www.slabikare.cz (obrázek byl pro účely bakalářské práce upraven)

Obr. 54, *Slabikář Čínské lidové republiky*

zdroj obrázku: www.slabikare.cz (obrázek byl pro účely bakalářské práce upraven)

Obr. 55, *Slabikář Čínské lidové republiky*

zdroj obrázku: www.slabikare.cz (obrázek byl pro účely bakalářské práce upraven)

Obr. 56, *Chineasy – Person*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/pmubsus>

Obr. 57, *Chineasy – Fire*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/nu5b4od>

Obr. 58, *Chineasy – Tree*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/nrs9r2q>

Obr. 59, *Chineasy – Sun*

zdroj obrázku: <http://tinyurl.com/kqfmq8p>

Obr. 60, *Příklad ruského slabikáře*

zdroj obrázku: www.slabikare.cz

Obr. 61, *Příklad ruského slabikáře*

zdroj obrázku: www.slabikare.cz

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: 1x CD s textem práce ve formátu MS Word a PDF

SEZNAM POZNÁMEK

1

CHOPPIN, A.: Aspekty der Illustration, s. 145.

2

ILIEV, Jiří a Zdeněk ZAPLETAL. *Výtvarné umění a kniha pro mládež*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 122 s. ISBN 8021006684.

3

HOLEŠOVSKÝ, František. *Ilustrace pro děti: [tradice, vztahy, objevy]*. Praha: Albatros, 1977.

4

Počátkem X. století přijali Češi latinské písmo, které mělo 21 písmen, ta ovšem nestačila na označení českých souhlásek, proto se používal spřežkový pravopis, např. čas -czas, chzazz. Husova abeceda používala jako diakritické znaménko tečku, která byla později nahrazena klíčkou nebo háčkem, zásluhu mají Čeští bratři. Původních 21 latinských písmen bylo rozšířeno a rozděleno na 39 českých.

5

Mnemotechnické pomůcky jsou takové pomůcky, které využívají slovní či grafickou konstrukci a slouží k zapamatování různých informací.

6

Viz. KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. 3. vyd. Brno: Komenium, 1948, 252, [2] s. Pedagogické klasobraní.

7

Viz. WÁGNEROVÁ, Jarmila. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti*, str. 18.

8

tamtéž str. 19.

9

Hláskovací metoda –metoda, jejíž základ je ve čtení hlásek místo jména písmene.

10

Skriptologická metoda – tzv. čtení psaním, podle této metody se žáci učí rozkladu věty na slova, slov na slabiky. Učí se nejprve psát písmena, poznávat je mezi ostatními v abecedě, postupně se naučí další písmena, která poté spojují do slabik. Žáci se učí číst prostřednictvím psaní.

11

Analyticko-syntetická metoda – vychází z mluvené řeči, kdy vyvozením ze slova dospěje student k osvojení hlásky. Později spojuje hlásky do slabik a slabiky do slov. Probíhá čtení slabik a slov, obsahující dané písmeno. Student se učí velké i malé, tiskací i psací písmo.

12

Fraktura bylo kreslené písmo užívané od 16. do poloviny 20. století jako ozdobné písmo nápisů a zvláště pečlivě psaných rukopisů.

13

Seznam viz. WÁGNEROVÁ, Jarmila. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti*, str. 22.

14

KUBÁLEK, Josef. *Slabikáře v Československé republice s 52 obrázky*. Velké Meziříčí, 1924. Nakladatelství Alois Šašek.

15

HORÁČKOVÁ, Alice. *Také slabikář může být krásnou knížkou*. Idnes.cz [online], 1. 9 2004 [vid. 28. 1. 2015]. Dotazovaná MIKULENKOVÁ, Hana. Dostupné z: <http://tinyurl.com/opw7dd4>.

16

KOŽÍŠEK, Josef a Karel HLAVA. *Poupata: čítanka malých*. 7. změn. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1946, 160 s.

17

KOŽÍŠEK, Josef. *Rozpravy o čtení elementárním*. V Praze: Dědictví Komenského, 1913, 96 s. Spisy Dědictví Komenského, str. 8.

18

tamtéž str. 17.

19

WÁGNEROVÁ, Jarmila. *Vývoj českého slabikáře od nejstarších dob do současnosti*, str. 87–88.

20

KOREJS, J., *K otázkám pedagogického reformismu jako buržoazního přežitku v naší škole a pedagogice*. 1952. [online] Dostupné z: <http://tinyurl.com/qxsclfg>.

21

FRYDECKÁ, Lucie. BLAŽEK, Jakub. MF Dnes [online], 29. 11. 2005 [vid. 29. 1. 2015]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/p78cnud>.

22

Zjištěno na webových portálech příslušných nakladatelství (www.novaskolabrno.eu, www.alter.cz, www.ucebnice.org, www.fraus.cz, www.studio1a1.cz, www.fortuna.cz, www.didaktis.cz).

23

ŠMALEC, Petr, Radek MALÝ, Markéta ŠIMKOVÁ a Jiří DVOŘÁK. *Šmalcova abeceda: krásy světa v abecedním pořádku na důmyslných vyobrazeních a (nikoliv na posledním místě) hádanka na každém listě!*. Vyd. 2. Praha: Baobab, 2010, [68] s. ISBN 978-80-87060-30-8.

24

Knihu lze objednat na <http://shop.gestalten.com/alphabetic.html>.

25

LHAMO, Kelsang. Rozhovor o školství v Tibetu a Číně. [online]. [vid. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/lwvawrl>.

26

SPARTAKOVNA, Victoria. Методическая разработка по чтению (1 класс) на тему: Обучение чтению. [online]. 25. 9. 2011 [vid. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/lx4efvp>.

27

Databáze kompatibility vzdělávacích systémů: Barma / Myanmar [online]. [vid. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/otxmbrt>.

28

Databáze kompatibility vzdělávacích systémů: Vietnam [online]. [vid. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/klffb17>.

29

Databáze kompatibility vzdělávacích systémů: Thajsko [online]. [vid. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://tinyurl.com/k5gpkh7>.